

HET TIJDSCHRIFT
VOOR DE

Politie

ONAFHANKELIJK OPINIEBLAD • NUMMER 4 • 2023 • WEBSITEVOORDEPOLITIE.NL

POLITIECHEF MARTIN SITALSING
“Als het geen ‘gelabeld GGZ-product’ is,
wordt de inzet niet vergoed”

→ pagina 15

RUTH PEETOOM, VOORZITTER GGZ-NEDERLAND
“Er is samenwerking nodig
in het sociale domein”

→ pagina 16

Zorg en veiligheid

EEN RELATIE VOL SPANNINGEN

BLACK EAGLE[®] TACTICAL 2.1 GTX

Kwalitatief hoogwaardig functionele schoenen
voor **WERK & VRIJE TIJD!**

Verkrijgbaar bij uw vakman of in de HAIX[®] Webshop

haix.nl

Politie en zorg

Binnen de politie is met hulp van de Radboud Universiteit een traject gaande om de betekenis van artikel 3 van de Politiewet opnieuw te doorleven. Uitvoerende en leidinggevende politiemensen en bestuurders, departementsmedewerkers en stakeholders spraken over de *echte* betekenis van politie voor de samenleving. Wat bleek, artikel 3 van de politiewet biedt houvast.

Velen noemen de drie domeinen van politiewerk: opsporen van strafbare feiten, handhaven van de openbare orde en hulpverlening. Op dat laatste domein sluit het thema van dit nummer aan. Een veel gehoorde opvatting is 'dat hulpverlening voor anderen is, en niet voor de politie'.

Doordenking van de politietaak leidt echter tot de overtuiging dat hulpverlening niet los te zien is van de andere domeinen. Bij meldingen rond personen met onbegrepen gedrag kan handelen gevraagd worden in het kader van hulpverlening, maar evenzeer in het kader van openbare orde of opsporing. Dit soort meldingen kennen bovendien onvoorspelbaarheid. Ze kunnen escaleren, waarbij mogelijk fysieke dwang gebruikt moet worden. Daarnaast kan de informatie die uit dergelijke cases komt anderen helpen om hun verantwoordelijkheid te nemen, al dan niet op aangeven van de politie. Overigens is de breedgedragen gedachte: 'De mensen blijven toch bellen.' En: 'De politie is 24 uur open, en dichtbij.' Dat de politie *toch* altijd gebeld wordt, betekent dat burgers in dit soort situaties simpelweg rekenen op de politie. En de praktijk heeft – vaak – geleerd: wanneer de politie niet zou komen, zou er niemand zijn.

Deze reacties tonen wezenlijke elementen van politiewerk. Allereerst dat politiewerk verweven en niet te splitsen is in losse

taken; alleen al daarom snijdt de opmerking geen hout dat de politie niet voor hulpverlening is. In de tweede plaats dat de meest kenmerkende competenties van de politie haar doorzettingsmacht en – mede daardoor – haar unieke informatiepositie zijn. De doorzettingsmacht, zo voegen de stakeholders eraan toe, creëert *ook voor hen* de veiligheid en ruimte om te kunnen werken. Daarnaast gaven bestuur en stakeholders aan wat ze van de politie verwachten, *eisen zelfs*: dat zij die unieke informatiepositie vanuit expertise omzetten naar bruikbare signalen en adviezen voor anderen. In de derde plaats laat het zien dat de belangrijkste opgave van de politie ligt in de gebrokenheid van de samenleving. De politie houdt zich bezig met problemen, zoals maatschappelijke wanorde, criminaliteit, digitaal misbruik en menselijke tragedie. Het zijn problemen die de politie per definitie niet zelf kan oplossen. Politiewerk past nauwelijks in het maakbaarheidsdenken. Het heeft altijd iets tragisch, om vangnet te zijn, laatste boei, *the last man standing*, zonder echt aan oplossingen bij te dragen. De politie is er om op te treden, om de verstoring te stoppen, om ervoor te zorgen 'dat het niet erger wordt'. Hierin ligt zozeer een kern van politiewerk besloten, dat het voor veel politiemensen ondanks het tragische ook een bron blijkt te zijn van hun professionele trots, voortkomend uit het idee om in die gebrokenheid voor mensen iets goeds te doen.

Overigens brengt deze rol met zich mee dat de politie altijd zal samenwerken met anderen, ook in het sociale domein. Anderen zijn het die meer structureel en proactief of preventief aan oplossingen kunnen én moeten werken. Politiemensen zijn erop gericht anderen daartoe in positie te brengen en waar nodig te bewegen om in actie te komen.

Maar *niets* meer doen aan hulpverlening, dat kan simpelweg niet... •

Jaco van Hoorn
Hoofdredacteur

Foto: Meesters Multimedia

Foto: Meesters Multimedia

Foto: Ulrich Esajas

6

De grens tussen zorg en veiligheid

'Samenwerking tussen politie en zorgpartners blijft een uitdaging. Als de bijdragen en dilemma's van 'bruggenbouwers' niet centraal komen te staan, blijven zij op institutionele grenzen stuiten,' aldus Ronald van Steden, Sandra ter Woerds en Auke van Dijk in het openingsartikel.

10

Bauke Koekkoek: 'Het recht om niet verward te worden hebben burgers

in een snel oordelende samenleving, waarin de rechtsstaat hen moet beschermen. (...) Dat recht hebben agenten, door toegerust te worden om hun werk te kunnen doen tussen alle afwijkend gedrag en alle eisen die aan hen gesteld worden.'

16

Marcel Bruinsma en Jaco van Hoorn

interviewden de voorzitter van GGZ-Nederland **Ruth Peetoom**. Peetoom vindt het een hele goede gedachte dat **zorg en veiligheid** meer en meer **hand in hand** gaan.

Coverfoto
Meesters Multimedia

Colofon

Nummer 4, jaargang 85

Verantwoordelijk uitgever

Mr. Stephan Svacina
Gompel&Svacina bv
Antwerpen / 's-Hertogenbosch
info@gompel-svacina.nl
www.gompel-svacina.eu

Hoofdredacteur

Drs. Jaco van Hoorn MPA

Redactie

Dr. Maud van Bavel; Marcel Bruinsma
MBA; dr. mr. Barbara van Caem; Stan
Duijf MSc; René van Eck; Philippe
Estourgie MBA; mr. Sanne Groen; dr.
Merlijn van Hulst; mr. dr. Wouter Jong;
Evert Jan Kasteel EMSD; dr. Edwin
Kruisbergen; dr. Wouter Landman; dr.
Joery Matthys; dr. Marc Schuilenburg;
dr. Annika Smit; dr. Ronald van Steden;
prof. dr. Pieter Tops; mr. Hans de Vries;
Lisanne de Weerd MSc

Eindredactie en redactieadres

Jan van Balkom MA
+31 (0)6 13470687
Achterstraat 95
5268 EB Helvoirt
janvanbalkom@gompel-svacina.nl

Boekenredactie en recensies

Dr. mr. Barbara van Caem
Alpen Rondweg 23
1186 CV Amstelveen

Foto: Unsplash/Peter Scherbatykh

22

Nienke de Wit en **Jan Dirk de Jong** kenschetsen de **samenwerking van politie en het jongerenwerk**. Ondanks bestaande convenanten blijft vaag wat partijen van elkaar mogen en kunnen verwachten. Oplossingen 'buiten de lijntjes' zijn vaak effectief, maar ook kwetsbaar en moeilijk overdraagbaar.

Foto: Unsplash/Priscilla Du Preez

27

'Het is geen sinecure om slachtoffers van geweld in **afhankelijkheidsrelaties** op gedegen wijze terzijde te staan', aldus **Janine Janssen**. In de hectiek van alle dag is het lastig om in rust structureel aan de aanpak van al dit geweld te werken. Toch zal de politie nu en in de toekomst moeten blijven investeren in de aanpak ervan.

En verder

Columns

- 15 **Martin Sitalsing**: Veiligheid: elkaar versterken en aanvullen
- 35 **Nirit Peled**: De schaduwkant van zorg en veiligheid
- 41 **Peter Klerks**: De nieuwe korpschef krijgt te maken met twee parallelle politieorganisaties

En meer ...

- 30 **Stéphanie van der Raad** over het welzijn van politiemensen
- 36 **Tim Verlaan, Sam Langton** en **Stijn Ruiter** over de grote verschillen tussen basisteams
- 42 **Fleur van der Houwen** over misleidende communicatie via nieuwe media

Vaste rubrieken

- 34 **Gelezen**
- 46 **Geslaagd**

Verder lezen op de website

Advertenties

Irene Schaddelee-Pesch
+31 (0)6 23700323
info@is-acquisitie.com

Abonnementen

Het Tijdschrift voor de Politie verschijnt vier keer per jaar en is gratis voor politiemensen. Overheid/instelling/zakelijk: €179,- Privépersoon: €89,50

Abonnementen lopen per kalenderjaar en worden automatisch verlengd, tenzij uiterlijk 30 dagen voor de vervaldatum bij onze abonneeservice wordt opgezegd.

Abonneren kan via www.websitevoordepolitie.nl of via onze abonneeservice.

Gompel&Svacina Abonneeservice

Postbus 105
2400 AC Alphen aan den Rijn
Tel. NL: 0031 (0)172476085
Tel. BE: 0032 (0)25888745
E-mail: TVP@spabonneeservice.nl

ZORG
DE GRENS TUSSEN
EN VEILIGHEID

‘Bruggen, bouwers’ nodig

om het verschil te maken

Politiemensen op straat krijgen tijdens hun werk veelvuldig te maken met sociale problemen van burgers en met kwetsbare personen. Er bestaat een aanzienlijke overlap tussen de doelgroepen van de (geestelijke) gezondheidszorg en maatschappelijke hulpverlening en de groepen die met de politie in aanraking komen. Professionals vanuit zowel de zorg- als de veiligheidsdomeinen zien dit en weten dat er in gezamenlijkheid verschil gemaakt kan worden. Toch blijft samenwerking tussen de politie en haar zorgpartners een uitdaging.

Over de auteurs

Dr. Ronald van Steden is universitair hoofddocent Bestuurskunde aan de Vrije Universiteit Amsterdam en senioronderzoeker bij het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR).

Drs. Sandra ter Woerds is onderzoeker bij Team Analyse & Onderzoek van de politie-eenheid Amsterdam.

Dr. Auke van Dijk is senior strategisch adviseur korpsleiding en bestuurslid van de Global Law Enforcement and Public Health Association (<https://glepha.com/>).

Enige tijd geleden poste een Operationeel Expert GGP een bericht met de volgende strekking op LinkedIn over ‘professionele buikpijn’, waar politiemedewerkers regelmatig mee te maken krijgen:

Gisternacht veroorzaakte een dakloze en licht verwarde man aanhoudend overlast. Na drie aanhoudingen binnen 24 uur besloot ik dat het mooi geweest was. Deze man hoorde niet thuis in een politiecel, maar had hulp en zorg nodig. Het feit dat we hem in zijn ondergoed aantreffen in de stromende regen, maakte dat extra duidelijk. Zie dan

maar eens opvang en hulpverlening te vinden op een maandnacht. Heel de zorgverlening, inclusief crisisdienst, heb ik als een verkapte bedelaar verzocht om deze man, in ieder geval voor die nacht, onderdak te bieden. Tevergeefs. ‘Tja... moeilijk’, ‘Ik heb geen beslissingsbevoegdheid’ en ‘Er is geen plek’ waren de voorspelbare en schrijnende antwoorden. Totdat ik nog één laatste poging waagde... de Pauluskerk. Een uiterst begripvolle medewerker liet menselijkheid prevaleren boven het protocol en verwelkomde de man. Dát is toch waar hulpverlening om draait?

Het **rendement** van **professionele** bruggenbouwers is **niet** uit te drukken in **harde cijfers**

Veel mensen uit het hele land herkenden de beschreven situatie, getuige het grote aantal reacties onder zijn post. Aanvankelijk vindt de Operationeel Expert geen gehoor, maar uiteindelijk treft hij een partner die buiten de geprotocolleerde paden treedt. Een urgente probleemsituatie wordt, al is het maar voor even, opgelost.

De politie ziet en voelt al sinds jaar en dag dat er een aanzienlijke overlap bestaat tussen hun eigen doelgroepen en die van de (geestelijke) gezondheidszorg en maatschappelijke hulpverlening. De wil tot 'samen optrekken' is er en toch blijkt dat hoge verwachtingen over samenwerking tussen de politie en haar partners moeten worden getemperd. Vroegsignalering, preventie, een integrale aanpak en daarmee het voorkomen van politie-inzet is het ideaalplaatje. Maar de werkelijkheid blijkt weerbarstig.

Professionele buikpijn

De complexiteit van problematiek op het grensvlak van zorg en veiligheid maakt dat geen enkele partner dé oplossing in handen heeft. De politie ziet veel cases, waarbij zij zelf niet over het instrumentarium beschikt dat voor een adequate oplossing kan zorgen. Daarvoor is de inzet van andere partners nodig. Meestal gaat het om cases die – alle idealen van vroegsignalering en preventie ten spijt – zijn geëscaleerd en waar de veiligheid en leefbaarheid van burgers in het geding zijn. Dit levert bij politiemensen vaak professionele buikpijn op, zeker als het om kwetsbare mensen gaat die (nog) geen strafbare feiten

hebben gepleegd, maar wel voor onveiligheid in de buurt zorgen. De politie staat al snel met lege handen, omdat de strafrechtelijke weg niet aan de orde is. Een stabiele woonomgeving met hulp en begeleiding biedt veelal meer perspectief, maar is niet zomaar geregeld. Ondertussen komen politiemedewerkers vaak herhaaldelijk ter plaatse als de situatie weer uit de hand loopt.

Het gaat vaak om ernstige problematieken die lang lopend zijn en het risico op escalatie in zich dragen. Dit heeft grote impact op betrokken professionals. Zij weten wat er speelt, zien de patronen en onderliggende problemen, maar kunnen moeilijk of niet tot handelen overgaan bij gebrek aan de benodigde urgentie. Totdat er een onhoudbare situatie ontstaat of strafbare feiten plaatsvinden, waarna ingrijpen onvermijdelijk is geworden. Om tot oplossingen voor problematieken te komen, wordt binnen de basispolitiezorg samengewerkt met een scala aan partners en burgers. Naast familie, burens en andere direct betrokkenen bestaat er een heel palet aan (gemeentelijke) hulpdiensten en voorzieningen: van GGD, GGZ en Veilig Thuis tot woningcorporaties, jongerenwerkers, scholen en opvanginstellingen. Met elkaar lukt het regelmatig om iemand op te laten nemen, een andere woning te laten vinden of op andere wijze 'op de rails' te houden. Dat zoiets lukt, is echter allerminst vanzelfsprekend.

Voor de betrokken (politie)professionals is dit zeer onbevredigend. Incidenteel gaat het ernstig mis en komt zorg- en veiligheidsproblematiek weer volop in de schijnwerpers te

Samenwerking tussen de politie en haar zorgpartners blijft een uitdaging

staan (zie kader). Dan blijkt keer op keer dat er iets niet deugde aan de wijze waarop zorg en veiligheid in de betreffende casus was georganiseerd. Vaak wordt zelfs geconstateerd dat dit bij een eerder incident ook al het geval was, en dat er daarna onvoldoende vooruitgang is geboekt. De reflex is al gauw om oplossingen te zoeken in betere regels, procedures en een integrale aanpak tussen alle partijen.

Op 28 september 2023 schiet Fouad L. zijn buurvrouw en haar dochter en daarna een docent op het Erasmus MC dood. Dit incident staat niet op zichzelf. Andere fatale voorbeelden, waarbij ernstig verwarde mensen betrokken zijn:

- 27 juni 2023: Jamel L. steekt in een Albert Heijn in Den Haag een medewerkster dood.
- 17 september 2001: Kenzo K. steekt in Almelo met een mes vrouwen dood en schiet vervolgens met een kruisboog vanaf zijn balkon op hulpverleners en politieagenten.
- 26 oktober 2019: Ergün S. vermoordt een echtpaar in een Groningse bioscoop.
- 8 februari 2014: Bart U. steekt in Bilthoven Els Borst dood.

Institutionele barrières

Inmiddels zijn er belangrijke stappen gezet met de vorming van Zorg- en Veiligheidshuizen door het hele land. In Amsterdam krijgt deze werkwijze vorm binnen het Actiecentrum Veiligheid en Zorg (AcVZ). Wereldwijd is Law Enforcement and Public Health (LEPH) als beleids- en onderzoeksveld in opkomst. De inzet is het grensvlak tussen zorg en veiligheid in kaart te brengen en verder te ontwikkelen. Mooie initiatieven en goede bedoelingen genoeg, maar toch lopen politiemensen, hulpverleners, zorgverleners en maatschappelijke ondersteuners in de praktijk vaak

tegen institutionele barrières op. Waar zij er onderling wel uitkomen, is dat in veel gevallen eerder ondanks dan dankzij de betrokken instanties. Professionals in het veld van zorg en veiligheid werken vanuit verschillende visies, financieringsstromen, instrumentaria, middelen en mogelijkheden. Het blijkt lastig om over organisatiegrenzen heen te kijken en samen het beeld van een casus of problematiek helder te krijgen. Informatie is regelmatig versnipperd en wordt moeizaam gedeeld, het ontbreekt aan overzicht en regie, en niemand voelt echt eigenaarschap. Ook is ieders capaciteit beperkt, waardoor professionals constant onder druk staan. Samengevat: de gewenste, liefst integrale, samenwerking is enorm ingewikkeld door botsende belangen, culturele verschillen, diverse organisatievormen en privacywetgeving.

Bruggenbouwers

De weerbarstigheid rond personen met onbegrepen gedrag is goed zichtbaar in het ervaren gebrek aan opvolging van de aanbevelingen van de commissie Hoekstra, het daaropvolgende schakelteam en aanjaagteam en het rapport 'Zorg voor Veiligheid' van de Onderzoeksraad voor Veiligheid. Het onderwerp zorg en veiligheid, problematiek op het grensvlak van twee beleidsdomeinen, dreigt aan urgentie te verliezen waar het niemand's primaire verantwoordelijkheid is. En dat is een groot probleem. Een integrale aanpak staat of valt met individuele professionals binnen diverse instanties die een brug weten

Literatuur

- Auke J. van Dijk (2022). *Changing policing for communities: law enforcement and public health as an emerging field of practices, concepts and research*. Proefschrift, VU Amsterdam. <https://research.vu.nl/en/publications/changing-policing-for-communities-law-enforcement-and-public-health>
- Journal of Community Safety and Well-Being (2022). *Envisaging Healthy and Safe Communities: Worldwide Lessons in Police and Public Health Partnerships* (vol. 7, nr. 1, themanummer). <https://www.journalcswb.ca/index.php/cswb/issue/view/27>
- Teun Meurs (2021). *Tussen de lijnes: werken aan kennisintensieve en verbindende (politie) professionaliteit*. Proefschrift, Universiteit Utrecht.
- Maurice Punch & Steve James (2017). Researching law enforcement and public health. *Policing and Society*, 27 (3), 251-260. DOI: 10.1080/10439463.2016.1205066

Institutionele structuren en culturen staan integrale samenwerking in de weg

te slaan over hun institutionele grenzen heen. Zij zijn de 'bruggenbouwers', die korte lijntjes onderhouden met collega's binnen aanpalende instanties die ander instrumentaria hebben dan die van de eigen organisatie. Een mooi voorbeeld van dergelijke bruggenbouwers zijn de sinds eind 2021 binnen de eenheid Amsterdam op ieder basisteam aangestelde 'regisseurs Zorg & Veiligheid'¹. Hun voornaamste taak ligt bij het stimuleren van samenwerking over de grenzen van de eigen discipline (veiligheid) heen met diverse partners (zorg) om complexe problemen aan te pakken. Uit de ervaringen van de regisseurs komt naar voren dat een echt integrale benadering iets anders is en meer vergt dan louter de oproep tot beter samenwerken tussen organisaties binnen bestaande beleidsmatige, juridische en financiële kaders. Integraal werken vergt andere manieren van kijken en organiseren, het opleiden van domeinoverstijgende professionals en het ontwikkelen van een gemeenschappelijke taal. Hiervoor is geen blauwdruk voorhanden. Eerder staan institutionele structuren en culturen integrale samenwerking in de weg. De alledaagse menselijke worstelingen vormen het startpunt voor het vormgeven van innovatieve praktijken ten behoeve van zorg en veiligheid. Niet 'top-down', maar 'bottom-up'.

'Verschil maken' centraal stellen

Net als partnerorganisaties in de openbare (geestelijke) gezondheidszorg mag van de politie worden verwacht dat zij vol op samenwerking inzet. Tegelijk houdt de politie de

maatschappij een spiegel voor: dit is wat we als 24/7-organisatie zien gebeuren met kwetsbare mensen en de omstandigheden waaronder ze leven, zonder dat we daar pasklare antwoorden op hebben. In het zoeken naar concrete oplossingen zijn vooral ook professionals op de grens van zorg en veiligheid zeer waardevol. Het zicht op hun werk blijft echter beperkt en hun impact op organisatieontwikkeling is gering. Dat moet veranderen.

Zoals uit het voorbeeld van voornoemde regisseurs Zorg & Veiligheid blijkt, geeft de politie expliciet ruimte aan nieuwe manieren van werken om samenwerking met hulpverleners, zorgverleners en andere partners te bestendigen. Dit is dan ook hét moment om van deze nieuwe praktijken te leren en de meerwaarde hiervan inzichtelijk te maken. Het rendement van professionele bruggenbouwers is veelal niet uit te drukken in harde cijfers. Welke invloed heeft de Operationeel Expert GGP uit onze inleiding precies op het leven van de dakloze, verwarde man? En hoe meet je het effect van krachtadig optreden in situaties waarin mensen hulp nodig hebben?

Om uit de spiraal van haperende integrale samenwerking en professionele buikpijn te geraken is onderzoek nodig naar politiemensen die, samen met partners, betekenis geven aan hun werk en verschil maken in concrete situaties. Starten vanuit hun ervaren werkelijkheid veronderstelt een actiegerichte benadering, waarbij onderzoekers, samen met professionals, deze praktijken beschrijven, duiden en plaatsen binnen een context van institutionele verandering. Er zullen nieuwe waarden en werkwijzen ontwikkeld moeten worden gericht op goede ondersteuning en zorg voor kwetsbaren. Als de bijdragen en dilemma's van bruggenbouwers niet centraal komen te staan, blijven zij op institutionele grenzen stuiten. En is het wachten op de volgende escalatie.

¹ Voorafgaand aan en sinds hun intrede zijn de regisseurs Zorg & Veiligheid in de eenheid Amsterdam gevolgd met een actieonderzoek door onderzoekers van het Team A&O van de eenheid Amsterdam en onderzoekers en masterstudenten van de Vrije Universiteit Amsterdam/het NSCR. De casuïstiek, het werk en de ervaringen van de regisseurs, hun collega's en hun partners staan hierbij centraal. Eind 2023, begin 2024 zal een onderzoeksrapport uitkomen. Voor meer informatie: r.van.steden@vu.nl en sandra.ter.woerds@politie.nl.

Literatuur (vervolg)

- Maurice Punch (2019). *Law Enforcement and Public Health: An Overview*. Ezbook.nl. <https://glepha.com/history-of-leph/>
- Onderzoeksraad voor Veiligheid (2019). *Zorg voor veiligheid – veiligheid van mensen met een ernstige psychische aandoening*. Den Haag. www.onderzoeksraad.nl/nl/page/4941/zorg-voor-veiligheid---veiligheid-van-mensen-met-ernstige
- Ronald van Steden (2020). Governing through care: a qualitative assessment of team play between police and nurses for people with mental illness. *International Journal of Law and Psychiatry*, 68 (101532), 1-9. DOI: 10.1016/j.ijlp.2019.101532

Het recht om niet verward te worden

NAAR MEER BEGRIP TUSSEN BURGERS, POLITIE EN ANDERE PUBLIEKE PROFESSIONALS

Afwijkend gedrag is hoog op de maatschappelijke agenda gekomen, maar er is ook verwarring ontstaan. Want wie mogen we nu verward noemen? De man die onder invloed is, iedereen in zijn buurt bedreigt maar over een paar uur – nuchter – weer de rust zelve is? De vrouw die op een balustrade klimt, zegt dat ze wil springen maar zich op slechts tweehoog bevindt? De man die in een speeltuin vier kleuters neersteekt en internationaal nieuws wordt? De burger die zich niet aan coronamaatregelen houdt omdat zij denkt dat die onderdeel zijn van een staatscomplot? De man die door een drukke straat loopt met een mes in zijn hand en Arabische woorden schreeuwt? In al deze gevallen werd in de media gesproken over iemand die ‘verward’ was. Correct? Of waren deze mensen respectievelijk dronken, wanhopig, gestoord, ‘wappie’ (een verschrikkelijke term) of terroristisch?

Over de auteur

Dr. Bauke Koekkoek is crisisdienstverpleegkundige en lector Onbegrepen Gedrag en Samenleving aan de Politieacademie en Hogeschool van Arnhem Nijmegen (HAN). Contact: bauke.koekkoek@han.nl

‘Verward’ is een individualiserende en medicaliserende kwalificatie, die impliceert dat je er als agent of burger ‘niets mee hoeft’. Het gedrag van de ander wordt benoemd als een soort ziekte waar de persoon zelf en diens omgeving weinig aan kan doen – en dus niet verantwoordelijk voor is. Automatisch wordt dan naar de zorg en – in mindere mate – naar justitie gekeken. Maar voor zorgspecialisten is ‘verward’ zoals agenten dat gebruiken een

breed en vaag begrip waar ze zich niet zomaar verantwoordelijk voor voelen.

Formele en sociale regels

Het lijkt toch allemaal zo simpel. Bij afwijkend gedrag hebben we twee verklaringen of concepten die ons de weg wijzen: criminaliteit en ziekte. Wie zich niet aan de formele regels van de rechtsstaat houdt, is ‘slecht’ of ‘strafbaar’ en krijgt te maken met handhaving, opsporing en

soms vervolging. Wie zich niet aan de sociale regels van de samenleving houdt, is 'gek' of 'gestoord' en krijgt te maken krijgen met begeleiding, behandeling en soms beveiliging door de psychische zorg.

Dus een strikt onderscheid tussen 'slecht' en 'ziek' is soms niet haalbaar. Dit grijze gebied is het lastigst voor de organisatie die zowel handhaving als hulpverlening in haar pakket heeft, 24 uur per dag bereikbaar is en binnen vijftien minuten ter plaatse moet zijn: politie. Zowel zorg als justitie zit veilig in de tweede lijn, achter een drempel, terwijl agenten als *first responders* direct moeten handelen. Het heeft lang geduurd voordat dit duidelijk was: specialisten in het algemeen en in de psychische zorg in het bijzonder reageerden lange tijd defensief op de term 'verwarde personen'.

Context en interactie

Ondertussen is een beweging op gang gekomen die recht doet aan de gemeenschappelijke basis van het werk van professionals

Er is een **beweging** op gang gekomen die **recht doet** aan de **gemeenschappelijke basis** van het werk van professionals in **zorg** en **veiligheid**

in zorg en veiligheid én aan de verschillen daartussen. Voor veel zorgprofessionals is de diagnose en de daaruit voortkomende therapie leidend, voor politie is het veel relevanter om iets te begrijpen van 'het waarom' van bepaald gedrag. Ofwel: het zoeken naar en mogelijk vinden van een label, of dat nu vanuit zorg of justitie komt, geeft maar weinig houvast – aandacht voor de context en interactie rond gedrag wel.

Een eerste stap richting context en interactie zit in taal. Daarom heb ik me de afgelopen jaren hard gemaakt voor de term 'onbegrepen' in plaats van 'verward'. De term 'onbegrepen gedrag' beoogt de sociale en interactionele component van gedoe tussen mensen te benoemen. Veel problematiek waar politie bij geroepen wordt, speelt namelijk niet alleen

Van 'gestoord' naar 'verward'

Wat vroeger 'gestoord' genoemd werd, is bij de vorming van de Nationale Politie, ongeveer tien jaar geleden toen er uniforme registratiecodes kwamen voor alle eenheden, 'verward' gaan heten. Gezien de gevoelstemperatuur van 'gestoord' is dat een wijze, hoewel wellicht onbewuste, keuze geweest. De term 'verward' wordt gebruikt om als politie ver te blijven van het stellen van diagnoses. De term 'ver-

ward' was waarschijnlijk niemand opgevallen als het aantal registraties onder die term (en registratiecode E33) gelijk was gebleven. Maar door de enorme stijging van de registraties, een verdrievoudiging tussen 2012 en 2022, werden 'verwarde personen' een maatschappelijk thema: niet alleen aan de bestuurstafels van psychische zorg en politie maar ook in de media en Den Haag.

binnen burgers maar ook *tussen* burgers. Bovendien daagt de term ‘onbegrepen’ uit om de ander proberen te begrijpen. Begrijpen betekent trouwens niet goedkeuren – ik benadruk dat maar even – net zoals in ons handboek onbegrepen gedrag voor het basispolitieonderwijs staat beschreven (Koekkoek, 2022). Verward of onbegrepen gedrag kan dus van alles betekenen en vele oorzaken hebben – maar hoe het zit, weten we pas als we aandacht schenken aan context en interactie. Als we als politie mensen te makkelijk ‘verward’ noemen, doen we burgers en onszelf tekort. Als we het uitzoeken volledig overlaten aan specialisten, krijgen we labels en hokjes zonder interactie en context. Het risico is dat we kwetsbare, maatschappijkritische en gevaarlijke mensen op één hoop gooien. Dat is riskant in een samenleving waarin afwijkende meningen snel als extreem of moreel onjuist worden beschouwd. En het doet afbreuk aan onze rechtsstaat: los van dat het ‘verward’ noemen van iemand met terroristische motieven niet handig is, en dat mensen die complotten zien niet per definitie verward zijn, hebben burgers het recht om niet (onderling) verward te worden. De uitdaging voor politie is dus om zelf iets te doen, zonder psychiater, CTER-specialist of geheime dienst te worden. Politie en zorg hebben elkaar nodig en kunnen elkaar ondersteunen, al is dat niet altijd makkelijk.

Middelen voor politie om niet verward te raken

In een samenleving waarin burgers het recht hebben om niet met elkaar verward te worden, hebben agenten en andere politiemedewerkers

dat recht natuurlijk ook. Het is niet eenvoudig om alle varianten van vreemd gedrag te onderscheiden zonder de weg kwijt te raken. Het is een grote didactische uitdaging om nieuwe professionals te leren om de brede variatie van afwijkend gedrag te begrijpen. Ook in het onderwijs bestaat er een zekere neiging om specialisten in te vliegen die alle nuances van de werkelijkheid willen benoemen. Maar mensen die het werk doen, zijn vaak op zoek naar eenvoudige en duidelijke antwoorden: als je *dit* ziet, is er *dat* aan de hand en moet je *dit* doen (en *dat* niet). Hoewel dat voor ‘verward gedrag’-situaties regelmatig niet zo makkelijk kan, is het voor specialisten en onderzoekers toch zaak complexiteit te reduceren zonder de werkelijkheid geweld aan te doen. Als die complexiteitsreductie lukt, vergroten we het handelingskader van agenten die daardoor minder afhankelijk worden van, en effectiever kunnen samenwerken met, eerdergenoemde specialisten.

Vanuit de beschikbare data over ‘verward gedrag’-situaties is ondertussen duidelijk dat er heel vaak meer dingen tegelijkertijd aan de hand zijn: meestal gaat het om iemand met individuele problematiek die in een negatieve interactie met zijn of haar omgeving terechtkomt. Ook hier speelt ‘context en interactie’ dus weer. Soms ligt dat vooral aan de *situatie*: omdat er kortgeleden iets gebeurd is, of er bepaalde mensen in de buurt zijn, loopt de zaak hoog op. Soms zit het sterk in de persoon, die *onder invloed* is van drank of drugs. Of omdat iemand – soms tijdelijk, soms langdurig – last heeft van sociale of psychische *problematiek*. En soms zorgt iemands *persoonlijke*

stijl herhaaldelijk of voortdurend voor gedoe met de omgeving. Door onderscheid te maken tussen Situatie, Middelen, Stoornis en Mens (SMSM) wordt het makkelijker om een analyse te maken en vervolgacties te bedenken. Zo ontwikkelden we het SMSM-model, om vragen te beantwoorden als: kan ik de zaak hier zelf kalmeren, moet iemand ontnuchteren, heb ik een zorgprofessional nodig, kan ik grenzen stellen?

In het kort gaan de vier onderdelen hierover:

Situatie/Systeem: wat is hier aan de hand, wie zijn er allemaal, wat speelt er tussen deze mensen, wat is er eerder gebeurd?

Middelen: is de persoon onder invloed van drugs, alcohol of medicatie?

Stoornis: heeft de persoon een psychische of andere stoornis die op dit moment zijn of haar toestand sterk bepaalt?

Mens: is de persoon ingewikkeld in de omgang, minder begaafd of communiceert hij of zij op een andere manier?

Maar vraag twee is daarmee nog niet beantwoord, namelijk hoe deze kennis leidt tot ander handelen door professionals in de dagelijkse praktijk – dat gaat niet vanzelf door een schema of boek. Wat daarvoor wel nodig is, zijn we nog aan het uitvinden (via onderzoek) en aan het ontwikkelen (via onderwijsmateriaal). Eerder is het onze collega's in

We zijn geneigd onze **persoonlijke** ervaringen **anders** te **wegen** dan onze **professionele** ervaringen

het Kenniscentrum Lokaal Politiewerk, Otto Adang en medewerkers, met de zogenoemde Doel Aanpak Analyse gelukt, dus we hebben hoop. Een andere vraag is of het model helpt om effectiever te communiceren en samen te werken met burgers en andere publieke professionals. En daarachter dan nog de vraag in welke mate de burger profiteert van die kennis en dat anders handelen.

En complexiteitsreductie in een mooi SMSM-schemaatje is niet genoeg. Er is meer nodig, wat ik hier noem: *skin in the game*. Dat begint bij het je inleven in de situatie van de ander, proberen te beseffen voor welke uitdagingen die persoon staat en je daartoe verhouden – als mens en als professional. Ofwel: de bereidheid hebben om iets aan te gaan en risico te nemen als dat nodig is.

De opdracht aan publieke professionals om burgers en elkaar te begrijpen

Hoe leer je mensen *skin in the game* te krijgen als ze iedere 28ste van de maand gewoon salaris ontvangen, ook al functioneren ze nog zo matig? Doen alsof publieke dienstverlening een markt is, werkt meestal niet, zo weten we, maar wat dan wel? Wellicht door mensen zelf te laten *ervaren* en daaruit te leren hoe ze het zelf zouden willen? Te ervaren hoe het is om als gestoorde cliënt behandeld te worden, om als familielid niet betrokken of geïnformeerd te worden, om als agent niet-thuis te krijgen bij specialistische instanties of om als specialistische medewerker verantwoordelijk gemaakt te worden voor andermans losse eindjes. Als ons eigen familielid somber of angstig is,

Dit is een sterk ingekorte versie van de lectorale rede zoals uitgesproken op 31 oktober 2023 bij de aanvaarding van het lectoraat Onbegrepen Gedrag en Samenleving aan de Politie-academie door Bauke Koekoek. De volledige tekst, inclusief literatuurverwijzingen, is beschikbaar als: Koekoek, B. (2023). *Het recht om niet verward te worden. Naar meer begrip tussen burgers, politie en andere publieke professionals*. Den Haag: Boom.

hebben we daar vaak een logische verklaring voor. Onze zus 'heeft dan veel meegemaakt de laatste tijd', 'heeft een beetje een sombere inslag' of 'moet echt wel met zichzelf aan de slag'. Gaat het over een ander, die we niet kennen, dan hebben we het makkelijker over iemand 'met een depressie', 'met wie het al jaren getob is' of 'die opgenomen zou moeten worden'. Komt onze zoon met de politie in aanraking, dan ligt dan aan 'foute vrienden' – maar dat zeggen de ouders van die vrienden ook over hun én onze zoon. Ik zou willen zeggen: de ervaring ligt voor het oprapen maar we zijn geneigd onze persoonlijke ervaringen anders te wegen dan onze professionele ervaringen – in een ander hokje te plaatsen. Wat we zelf meemaken, zien we als 'onbegrepen'; wat we als professional tegenkomen, noemen we 'verward'. En daar hoeven we dan niks mee, want het is niet van ons, niet onze wereld. Ervaring, inleving en *skin in the game* liggen voor het grijpen, maar worden vaak toch

Politie en zorg kunnen elkaar ondersteunen

niet gepakt. Dus moeten we daarbij helpen: mensen die het zelf hebben meegemaakt, een ernstige psychische ontregeling, kunnen vertellen en laten zien hoe zoets voelt. Ervaringen in het korps daarmee zijn behoorlijk positief, zo kunt u navragen bij de onderhandelaars en in een steeds groter aantal basisteams. Terwijl in de psychische zorg die zogenoemde ervaringsdeskundige helaas vooral als hulpverlener wordt ingezet, biedt die persoon aan agenten – maar ook aan boa's, gemeentemedewerkers en vele anderen – een afgeleide ervaring van hoe het is. En – minstens zo belangrijk – welke aannames, patronen en afweermechanismen ervoor zorgen dat het onbegrepen op afstand wordt gehouden, weg wordt georganiseerd of gediagnosticeerd. Ofwel: aandacht voor context en interactie uit eigen ervaring.

Het recht om niet verward te worden

Het vraagstuk rond verward en onbegrepen gedrag is complex en dat zal het blijven – zeker waar alleen zorg het antwoord niet is, maar alleen veiligheid ook niet. Het recht om niet verward te worden is mijns inziens onvervreemdbaar. Dat recht hebben burgers in een snel oordelende samenleving, waarin de rechtsstaat hen moet beschermen – ook tegen al te veel veiligheid en maakbaarheid. Dat recht hebben agenten, door toegerust te worden om hun werk te kunnen doen tussen alle afwijkend gedrag en alle eisen die aan hen gesteld worden. En dat recht hebben wij allen, als burgers in de rol van soms cliënt, soms naaste, soms professional. Recht op publieke professionals die zich proberen in te leven en oog hebben voor context en interactie. •

Martin Sitalsing MSc

Politiechef Noord-Nederland

© Politie

Veiligheid: elkaar versterken en aanvullen

We zijn 24/7 op de been om in te grijpen waar nodig. Als dan blijkt dat onze inzet zich keer op keer herhaalt en maar voor een korte duur effectief lijkt, ontstaat het beeld dat wij de scherven mogen opruimen van een probleem dat buiten de politie ligt. Een gezamenlijke aanpak gericht op het duurzaam herstellen van 'veiligheid' is dan nodig.

De afgelopen jaren hebben we ervaren dat bij de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling een goede samenwerking met bijvoorbeeld Veilig Thuis effectief is.

We gaan gezamenlijk op zoek naar passende interventies om de veiligheid achter de voordeur weer terug te brengen. Dat kan ook de wijkagent zijn die bij jeugdoverlast, via de gemeente, zorgt dat jongerenwerkers worden ingezet om de overlast tegen te gaan en de veiligheid te herstellen.

De laatste tijd komen we steeds meer bij situaties waar we moeten ingrijpen bij personen die soms een gevaar voor zichzelf en de omgeving zijn. Personen met verward of onbegrepen gedrag, die nog geen strafbare feiten hebben gepleegd, maar wel ernstige overlast veroorzaken.

Complexe problematiek waarvoor politiemensen niet zijn opgeleid, maar waarbij we als politie wel moeten ingrijpen om de (fysieke) veiligheid te herstellen.

Blauwe zwaailichten en een uniform werken doorgaans niet de-escalierend, waardoor soms nog grotere veiligheidsrisico's ontstaan en de politie moet opschalen, tot onderhandelaars en arrestatieteams aan toe.

Meer dan de helft van het werk op de basisteams bestaat

uit meldingen in deze trant. De E33-melding is inmiddels geen zeldzaamheid meer. Om te voorkomen dat de term E33 een vergaarbak wordt, onderzoeken we wat er daar nu inzit, zodat we helder kunnen adresseren wie onze samenwerkingspartners moeten zijn.

De GGZ is één van die belangrijke samenwerkingspartners met wie we (nog) meer moeten samenwerken.

Inmiddels is het vervoer voor personen met verward of onbegrepen gedrag in alle eenheden geregeld. Dat hoeft de politie niet meer te doen.

Ook het insluiten van personen met verward of onbegrepen gedrag, zonder strafrechtelijke titel, doen we niet meer.

Helaas zijn er ook experimenten gestopt waarbij een GGZ-verpleegkundige samen met de politie optrekt in acute situaties. Gestopt vanwege financieringsproblematiek.

Als het geen 'gelabeld GGZ-product' is, wordt de inzet niet vergoed. Deze

perversie vorm van marktwerking maakt dat

de betrokken persoon tussen wal en schip valt en de politie keer op keer moet ingrijpen om de veiligheid te herstellen.

Een relatief beperkte groep personen is verantwoordelijk voor een groot deel van deze incidenten. Voor deze groep gloort er licht aan de horizon met de *levensloopaanpak*. Voor hen wordt financiering beschikbaar gesteld om langdurige forensische zorg te kunnen verlenen. Als portefeuillehouder ben ik blij met deze stappen in de hoop naar meer *veiligheid voorop* bij alle samenwerkingspartners.

Als het geen
'gelabeld
GGZ-product' is,
wordt de inzet
niet vergoed

“ Er is samenwerking nodig in het sociale domein ”

Redactieleden Marcel Bruinsma en Jaco van Hoorn spraken met Ruth Peetoom, voorzitter van de landelijke branchevereniging voor de geestelijke gezondheids- en verslavingszorg GGZ. Op de banner, waarvoor zij poseert,

staat de tekst: *Samen zijn we de Nederlandse GGZ*. Samen werken aan een mentaal veerkrachtige, inclusieve en veilige samenleving. Samen en samenwerken werden sleutelwoorden in ons gesprek, dat gaat over de GGZ en de politie, over gedeelde clientèle en wat ons verbindt. Wat is er gebeurd bij de GGZ en wat betekent dit voor de politie? Hoe kijkt Ruth Peetoom daar tegenaan?

Ruth, je hebt ervaring in een politieke context, als predikant en nu als bestuurder. Is er iets wat die rollen verbindt, wat raakt aan specifieke drijfveren?

“Dat is een grote vraag. Als ik erover nadenk, dan denk ik: het is het verbinden van mensen en organisaties om te kijken wat je voor mensen en zeker voor kwetsbare mensen kunt doen. We zijn op de wereld om elkaar te helpen, nietwaar?”

Wat speelt er in de GGZ, wat zie je als je grootste uitdaging?

“Ruim twee jaar geleden ben ik in deze functie begonnen. Ik was een voorzitter van buiten, want ik kwam niet vanuit de zorg. Ik was in eerder leven wel intensief met psychiatrie betrokken geweest als predikant. Ik beschouw dit werk als heel zinvol, want er zijn veel mensen met een mentale problematiek. Soms is sprake van ernstige psychiatrische aandoeningen,

Financierings**systematieken** en de **privacyregels** zorgen voor **schotten** die samenwerking in de weg zitten

maar steeds meer mensen hebben mentale klachten. De GGZ kent wachtlijsten, daar staan 60.000 mensen op, hoewel daar soms dezelfde mensen tussen zitten. Maar vergeet niet, elk jaar worden ook één miljoen mensen geholpen. Een uitdaging is hoe we ervoor kunnen zorgen dat de goede expertise beschikbaar blijft die past bij mensen die het echt nodig hebben. En, niet alle problemen kunnen worden opgelost door de zorg. Er is dus samenwerking nodig in het sociale domein, met schuldhulpverlening, met gemeenten, met woningbouwcorporaties en zeker ook met de politie. In mijn tijd als predikant heb ik daar ervaring mee opgedaan. Ik kende de wijkagent en andere werkers in de wijk, ik kende ook buurtbewoners. Samen stonden we rond mensen met problematiek. De wijkagent is daarin heel erg belangrijk, die heeft goed zicht op wat er speelt.”

Over de auteurs

Marcel Bruinsma is oud-commissaris van de politie. Jaco van Hoorn is hoofdredacteur van het *Tijdschrift voor de Politie* en strategisch adviseur van de korpsleiding.

INTERVIEW MET RUTH PEETOOM

De loopbaan van Ruth Peetom (Breda, 1967) is opmerkelijk. Na een studie theologie met een specialisatie in Ethiek werd zij gemeentepredikant voor de Protestantse Kerk in Groningen en in Utrecht. In Groningen was zij namens het CDA ook lid van de provinciale staten. Van die

partij werd zij van 2011 tot 2019 partijvoorzitter, om vervolgens na een kort verblijf bij het *Fries Dagblad* voorzitter te worden van de landelijke branchevereniging voor de geestelijke gezondheidszorg en verslavingszorg, de GGZ. Die functie bekleedt ze nu ruim twee jaar.

Ik vind het een hele
goede gedachte dat
Zorg en Veiligheid
meer en meer
hand in hand gaan

Heb je een verklaring voor de toename van de problematiek?

“Dat is een lastige vraag. Lijden is een onderdeel van het leven, daar kun je weerbaarheid tegen opbouwen. Natuurlijk zijn er mensen met ernstige psychiatrische klachten, maar het helpt om mentaal weerbaar te zijn, om mensen te helpen om te gaan met tegenslag. Dat vermogen van mensen lijkt minder te worden. Misschien komt dat ook omdat mensen minder sociale contacten hebben, soms zelfs eenzaamheid kennen. De cijfers rond eenzaamheid groeien. De bel van de huisarts is dan de enige bel die deze mensen kennen. Het gevolg daarvan is dat maatschappelijke vragen medische vragen worden. Zeker ook bij jongeren neemt deze problematiek toe. Wellicht spelen de social media daarin een rol, maar we merken ook toenemende zorgen over de toekomst. We zien dat ook in het groeiende aantal suïcides onder jongeren tot dertig jaar. Dat was al voor corona aan de gang; corona bleek een katalysator, maar nog altijd neemt het aantal toe. Wij merken dat ook in het beroep wat op de zorg wordt gedaan. Ook in omringende landen blijken de aantallen te groeien.”

Ook de politie heeft veel met mensen met psychische problematiek te maken. Hoe doet de politie dat, wordt daar in jullie beroepsgroep over gesproken?

“Daar wordt zeker over gesproken, ook ik spreek met vertegenwoordigers van de politie. De samenwerking met de politie is voor ons heel erg belangrijk. Die samenwerking is er tijdens een crisis, maar we hebben elkaar ook nodig om te voorkomen dat crisissituaties ontstaan. Binnen de GGZ is heel veel respect over hoe de politie met problematiek

omgaat. De laatste jaren is de samenwerking steeds verder verbeterd. Komt de politie bij een crisissituatie, dan schat zij deze in en schakelt een GGZ-deskundige van de crisisdienst in om mee te beoordelen. Deze zal dan zo snel mogelijk kijken wat nu nodig is. Mijn indruk is dat contacten tussen de politie en de crisisdiensten goed zijn. Ook de afspraken over vervoer en over beoordeling van acute situaties gebeurt nu steeds vaker in ruimten van de GGZ in plaats van op een politiebureau. Recent is de generieke module acute psychiatrie afgesproken, die beoogt dat GGZ-crisiszorg tijdig, dual én waar mogelijk bij de persoon in crisis thuis wordt aangeboden.”

Door de ambulantisering van de GGZ, die een aantal jaren geleden is ingezet, speelt zich steeds meer af in de wijken en in de openbare ruimten. Wat is het effect daarvan en wat vraagt dit?

“De extramuralisering of ambulantisering van de GGZ is jaren geleden ingezet, omdat we afwilden van het idee dat mensen met psychisch lijden werden ‘opgesloten in de bossen’ zodat niemand er last van had. Dat wilden we niet meer, omdat het niet het beste is voor deze mensen. Het beste blijkt te zijn om deze patiënten zoveel mogelijk in een thuissituatie te houden, in de samenleving. Voor heel veel mensen lijkt dat ook zo uit te pakken, maar voor een kleine groep niet.

De politie meldt al jaren een toename van problematiek rond verwarde personen. De situaties waar de politie over spreekt hebben vaak verschillende achtergronden of diagnoses. Soms is het psychiatrie, soms drank- of drugsgebruik, soms is er sprake van multi-problematiek. Neemt het aantal toe of neemt het aantal meldingen toe, melden mensen makkelijker? Uit analyses blijkt dat de meeste meldingen rond een persoon eenmalig zijn. Slechts bij een beperkte groep mensen komen meldingen vaker en soms veel vaker terug.

Dan zullen jullie zeggen: 'heb je hem weer' of 'weer dat adres'. Soms gaat het in korte tijd over veel meldingen. Niet zelden zijn dat dus zorgmijders. Dat is lastig, want die mensen moet je als het ware verleiden tot hulp. Daar is samenwerking voor nodig en creatieve oplossingen. We moeten dan bijvoorbeeld meer investeren op dagbesteding of beschermd wonen of het hebben van werk. Daar gebeuren interessante experimenten mee. In een gemeente in Noord-Holland werd het inkomen gedurende drie jaar behoorlijk verhoogd. De uitwerking was verrassend. Mensen bleken het extra geld niet aan drugs of andere zaken op te maken, maar ze zagen in het extra geld een stimulans om uit hun oude gedrag te komen. Het werkte positief uit. Kennelijk doet schaarste iets met je brein. In Groningen kregen een aantal daklozen ieder een eigen kamer in een oud hotel. Ook daar ontstond rust bij de mensen en dat gaf ruimte om aan nieuwe perspectieven te werken. Maar dat stelt dus eisen aan de samenwerking. Als er verschillende instanties

betrokken zijn, onderstreept dit de noodzaak van wat we domeinonderscheidende samenwerking noemen. Daar hoort ook informatie-uitwisseling bij. Het is belangrijk dat je de randvoorwaarden voor de samenwerking moet regelen voordat de crisissituatie er is. De minister van Justitie en Veiligheid en die van Langdurige Zorg en Sport hebben daar gelukkig initiatieven toe genomen. Dat is nodig, want de grootste obstakels zijn nu de financieringssystematieken en de privacyregels, die zorgen voor schotten die samenwerking in de weg zitten. De concept Wet Aanpak Meervoudige Problematiek sociaal domein (WAMP), die nu ter behandeling in de Tweede Kamer ligt, kan hiervoor oplossingen bieden. Het is een oud probleem, maar ik zie dus goede initiatieven. Er is bestuurlijk lef voor nodig om dit echt op te lossen."

Je klinkt heel optimistisch, maar de politie blijft zeggen dat de problematiek met verward gedrag toeneemt.

Mijn indruk is dat **contacten** tussen de **politie** en de **crisisdiensten goed** zijn

“Er is een groep die problemen blijft geven, ik weet dat. Ik weet uit eigen ervaring dat incidenten vaak voorkomen. Mijn man was locoburgemeester in een stad en tijdens de eerste avond dat hij de burgemeester waarnam, hadden we een etentje waarin we zeven keer werden gebeld. Steeds weer over mensen voor wie een inbewaringstelling moest worden afgegeven.

Gelukkig is dat aantal niet representatief, maar het laat zien dat er in de openbare ruimte veel speelt. Dat zal nooit helemaal te vermijden zijn en juist daarin hebben we elkaar nodig. Het vraagt om steeds te zoeken naar wegen van zo goed mogelijke samenwerking, ook met andere partijen: wijkzorg, onderwijs, woningbouwcorporaties, gemeenten. In de wijk treffen we ook veel zorgmijders, die zijn dus ook niet bij ons bekend, maar ze kunnen wel overlast veroorzaken. Soms worden ze opgemerkt door een medewerker van een woningcorporatie, die iets in huis komt doen en dan een grote puinhoop ziet. Het is belangrijk dan samen op te trekken en samen te bepalen wat er gedaan kan worden om die persoon te helpen en de overlast of risico's te verminderen. We hebben nu de wet Zorg en Dwang, maar dat leidt niet tot pasklare antwoorden. Die moeten per persoon bepaald worden, in het overleg tussen verschillende betrokkenen. Dat vraagt dus wel dat alle organisaties voor die samenwerking openstaan en daarop willen inzetten. En het is nodig dat de wijkagent zijn wijk kent en geregeld in zijn wijk aanwezig is. Het is belangrijk dat verschillende professionals in de wijk samen aan deze problematieken werken.”

Door allerlei nieuwe taken en druk op roosters lukt het de politie en wijkagenten steeds minder om intensief in de wijken aanwezig te zijn. Merken jullie dat?

“Laat ik het andersom zeggen. Als de beschikbaarheid er is, dan werpt dat zeker zijn vruchten af. Het is voor ons en voor de samenwerking heel belangrijk dat de politie laagdrempelig in de wijk aanwezig is.”

Als de politie de burgemeester nodig heeft, dan gaat het om ernstige problematiek, namelijk om gevaar voor de persoon zelf of anderen. Dat is het topje van de ijsberg.

“Zeker, want soms is dat gevaar er niet, maar is er toch veel overlast. Ik woonde een poosje naast een meneer met ernstig psychotische klachten, hij dacht dat hij de troepen in Irak aanstuurde. Hij verschanste zich in zijn eigen huis. Wat is dan het moment dat het echt escaleert? Wanneer blijft de situatie verantwoord en wanneer niet meer? Dat zijn vragen waar we ook met elkaar over moeten spreken. Ik herinner me een verhaal over een vrouw die keer op keer door de politie van de rijksweg werd gehaald. Het was niet voldoende om haar op te nemen. De psychiater stelde de politie voor om haar de volgende keer een fikse boete te geven. Dat gebeurde en het hielp. Zo vullen we elkaar aan.”

Het gebeurt ook dat psychiaters van de acute dienst suïcidale mensen laten gaan, terwijl politiemensen daar helemaal geen goed gevoel bij hebben.

“Dat begrijp ik heel goed. Dat levert spanning op. Het inschatten van een inbewaringstelling is een risico-inschatting, soms op leven en dood. Politiemensen en psychiaters bekijken een situatie vanuit hun eigen beleving en referentiekader. Dat kan verschillen. Dat kunnen we denk ik nooit helemaal voorkomen.”

Er wordt wel gesteld dat politiemensen helemaal niet zijn opgeleid om intensief met deze problematiek om te gaan. Levert dat risico's op?

“In eerste instantie staan politiemensen er alleen voor, dat begrijp ik goed. Maar ik herhaal, de politie hoeft het niet alleen te doen. Samenwerking is belangrijk, daarin is het belangrijk om elkaars taal te spreken. We moeten in ieder geval voorkomen dat we mensen, zeker in crisissituaties, heen en weer gaan schuiven.

Onze benadering voor veroorzakers van overlast kent zes stappen: allereerst beter samenwerken, dat betekent ook dat organisaties moeten werken aan een houding die op samenwerken gericht is. Vervolgens samen kijken naar wat nodig is. Vervolgens kennis vergroten. Dat geldt ook voor de politie: kun je herkennen wat er gaande is, weet je wat je moet doen om te de-escaleren? Dat wordt al op de politieacademie geleerd. Daardoor spreek je meer elkaars taal. Dan, zet zo nodig actieve bemoeizorg in en tenslotte, betrek waar mogelijk ook de buurt.

Daarnaast werken we aan programma's om tot oplossingen te komen. Zo werken we samen met justitiële inrichtingen om voor hele moeilijke casussen structurele oplossingen te bedenken. Ook is er landelijke coördinatie op beschikbare bedden. Wij willen graag onze expertise aanbieden aan politie want we zullen elkaar blijven treffen op het grensvlak van veiligheid en zorg. Steeds weer samen zoeken naar een concrete aanpak die kan bijdragen aan oplossingen.”

Onlangs is onderzoek gedaan naar de achtergrond van alle overlijdens van mensen die in contact waren met de politie. Dat waren er vijftig in vijf jaar. Daaruit bleek dat 70% te maken had met psychische problematiek, met verwardheid. Kennen jullie ook dat soort situaties?

“Dat zijn behoorlijke aantallen. Het is duidelijk dat ons werk de dunne lijn tussen leven en dood raakt. Gelukkig hebben wij niet zoveel overlijdens in onze inrichtingen en het gebeurt ook weinig dat mensen die we onder behandeling hebben voor suïcidaal gedrag toch een einde aan hun leven maken. Ik begrijp dat de politie met de ernstigste problematiek te maken krijgt. Politie mensen staan paraat in extreme situaties. Ik lees dit soort incidenten, ja, en ik weet dat die vaak het algemene beeld bepalen. Ik vind het echter belangrijk dat we die incidenten niet het beleid laten bepalen. Ik herhaal dat er binnen onze GGZ heel veel waardering is voor wat politiemensen in dit taakveld doen.”

We hebben veel gedeelde clientèle, die niet zelden ook strafbare feiten

plegen. Dan is de politie vooral gericht op justitiële afdoeningen, dat wil zeggen via het strafrecht. Er zijn pleitbezorgers voor het feit dat de politie meer jullie kant op moet kijken, dus voor meer samenwerking tussen Law Enforcement en Public Health. Hoe kijk jij daarnaar?

“Ik steun dat idee, het gebeurt ook steeds meer, ik zie hier steeds meer experimenten in. Bijvoorbeeld in Amsterdam, waarbij bij crimineel gedrag van jongeren ook meteen naar de omgeving van zo'n jongere gekeken wordt. Het gezin, broertjes en zusjes, de school. Als een kind ontspoord, is het belangrijk ook naar de andere kinderen te kijken. Ik vind het dus een hele goede gedachte dat Zorg en Veiligheid meer en meer hand in hand gaan.”

Samenwerking politie en jongerenwerk

VERTROUWEN
BINNEN EEN
GRIJS GEBIED¹

Dit artikel gaat in op de samenwerkingsrelatie tussen jongerenwerk en de politie binnen het voorkomen en aanpakken van jeugdcriminaliteit. Waar bestaat deze samenwerking uit? Hoe verhouden de partijen zich tot elkaar? Welke spanningen kunnen een rol spelen? En wat zijn mogelijke oplossingen? Om deze vragen te beantwoorden, is gesproken met een aantal politieagenten die intensief samenwerken met het jongerenwerk. Daarnaast putten we uit interviews met agenten en jongerenwerkers die we de afgelopen jaren hebben uitgevoerd vanuit het lectoraat.²

Over de auteurs

Nienke de Wit MSc is onderzoekster binnen het sociaal en veiligheidsdomein. Inmiddels is ze senior onderzoeker binnen het lectoraat Aanpak Jeugdcriminaliteit aan de Hogeschool Leiden. Jan Dirk de Jong PhD houdt zich als socioloog en criminoloog al jaren bezig met de integrale aanpak van ernstige overlast en jeugdcriminaliteit in groepsverband. Sinds 2014 is hij lector Aanpak Jeugdcriminaliteit bij de Hogeschool Leiden en universitair docent bij de sectie Criminologie van de Erasmus Universiteit Rotterdam.

“Het nut van jongerenwerk is niet de connectie met ons, maar rolmodel zijn, perspectief bieden, door er te zijn, door te luisteren. Door een rolmodel te zijn, door credits te verdienen en ze dan ook een keer op hun plek te zetten. Ja, echt die verbinding is belangrijk.”

► Marit, jeugdagent

Een goede samenwerking tussen politie en het jongerenwerk leidt idealiter tot vroegtijdige signalering van jeugdproblematiek. Het delen van signalen kan ervoor zorgen dat jongeren niet (verder) afglijden in de criminaliteit³. Vanuit veiligheidsperspectief vervult de politie in die samenwerking een signalerende, doorverwijzende en repressieve rol.

Het jongerenwerk werkt vanuit welzijnspectief en richt zich op het welbevinden van jongeren en het bieden van perspectief (Van Dijk & Noorda, 2015). Beide partijen zijn belangrijke spelers binnen de zogeheten integrale jeugdgroepenaanpak. In zo'n groepsaanpak is het idee om met een gestandaardiseerd werkproces signalen en informatie over problematische jeugdgroepen uit te wisselen. In dit samenwerkingsverband worden persoonsgegevens van jongeren samengebracht. Het doel is om een zo volledig mogelijk en gezamenlijk beeld van de lokale problematiek te krijgen en hier samen op in te kunnen spelen.

Moeizame samenwerking

Om de groepsaanpak van de grond te krijgen, is door het Ministerie van Justitie en Veiligheid,

de politie, het Openbaar Ministerie en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten een model-convenant opgesteld⁴. Dit convenant moet gemeenten helpen om tot duidelijke werkafspraken te komen en informatie-uitwisseling tussen samenwerkingspartners te faciliteren. Ondanks dit convenant blijkt uit de praktijk dat veronderstelde informatie-uitwisseling en samenwerking niet altijd soepel lopen of zelfs spanningen kunnen opleveren. Dit komt vaak omdat jongerenwerkers hun vertrouwensband met jongeren niet op het spel willen zetten, door wantrouwen tussen jongerenwerk en politie, of door te weinig capaciteit in de wijk.

“Je bent met elkaar een keten. Als iemand in die keten niet functioneert, valt die keten uit elkaar. Je hebt jongerenwerk nodig om dat perspectief te geven aan die jongeren. Dat kan je niet van de politie verwachten.”

► Marit, jeugdagent

Vertrouwensband jongeren

Vertrouwen is de basis van waaruit jongerenwerkers stappen zetten met jongeren (De Jong & De Wit, 2023). Hierdoor lukt het sommige jongerenwerkers om achter gevoelige informatie te komen en inzicht te krijgen in de dynamiek en het gedrag van problematische jeugdgroepen. Dit vergt veel tijd en moeite. Een ‘no-snitch’-cultuur op straat (De Jong, 2007) en een breder gedragen zwijgcultuur in gemarginaliseerde buurten (Tops, 2018; Zwinkels, 2021) helpen daarbij niet. Jongerenwerkers bewegen zich als professionals binnen die straatcultuur en dienen dus ook het vertrouwen te winnen van jongeren die hier hypergevoelig voor zijn (De Wit et al., 2019). Zij geven soms aan dat die vertrouwensband voorop staat en niet het informeren van de politie. Maar hoe

Informatie-uitwisseling en samenwerking loopt niet altijd soepel en kan zelfs spanningen opleveren

werk je dan wél samen? Jongerenwerkers zijn er vooral voor de jongeren. Daarnaast zijn ze óók een integrale samenwerkingspartner binnen de groepsaanpak. Als dan niet de benodigde informatie wordt gedeeld, kan bij sommige agenten achterdocht of wantrouwen ontstaan. Want staan jongerenwerkers niet te veel aan de kant van jongeren? Bewaken zij nog wel belangrijke grenzen? Vertrouwen ze de politie wel?

Wantrouwen naar elkaar

Jongerenwerkers kunnen op hun beurt zelf ook achterdocht voelen ten opzichte van de politie. Waarom moeten ze langskomen in het buurthuis? En wat gaan ze doen met informatie die wordt uitgewisseld? Zij willen niet als verlengstuk van de politie worden gezien en hun band met jongeren in gevaar brengen. Ook kan het zijn dat jongerenwerkers door eigen persoonlijke ervaringen negatiever naar de politie kijken en hierdoor minder aansluiting en vertrouwen ervaren binnen een benodigde samenwerking. Het risico hier is dat een ‘wij-zij’-sentiment wordt versterkt, waarbij de politie dan als gezamenlijke ‘vijand’ wordt gezien (De Wit et al., 2019).

Agenten geven aan dat ze verder verwachten dat het jongerenwerk een bepaalde brugfunctie vervult tussen politie en jongeren. Bijvoorbeeld door agenten uit te nodigen voor

- 1 Ondanks dat het in bepaalde gevallen indruist tegen wat op papier staat voorgeschreven, geven respondenten aan dat zij door het handelen binnen dit ‘grijze gebied’ kunnen doen wat nodig is, samenwerking bevorderen en onwenselijke of zelfs gevaarlijke gevolgen voorkomen. Een mogelijk risico is dat dit vaak alleen gebaseerd is op de inschatting van deze professionals zelf, waarin wederzijds vertrouwen de leidraad vormt.
- 2 De namen in dit artikel zijn fictief. Dit vanwege de privacy van de respondenten.
- 3 Zie: <https://www.nji.nl/jongerenwerk/samenwerkingspartners>.
- 4 Zie: <https://vng.nl/nieuws/modelconvenant-jeugdgroepsaanpak-beschikbaar>.

Agenten handelen **soms** binnen ‘een **grijs gebied**’ als het gaat om **informatiedeling** met **jongerenwerkers**

Literatuur

- Dijk, A. van & Noorda, J. (2015). Politie en professioneel jongerenwerk als partners. *Cahiers Politiestudies*, 1(34): p. 83-99.
- Jong, J.D.A. de (2007). *Kapot moeilijk. Een etnografisch onderzoek naar opvallend delinquent groepsgedrag van 'Marokkaanse' jongens*. Amsterdam: Aksant.
- Jong, J.D.A. de & Wit, N. de (2023). *Specialistisch Jeugdwerk voor de 2%. Over pluspreventie tussen jongerenwerk en jeugdzorg*. Leiden: Hogeschool Leiden.
- Tops, P. (2018). *Een ongetemde buurt. Achterstand, Ondernemerszin en criminaliteit in een volksbuurt*. Amsterdam: Balans.
- Wit, N. de, Jong, J.D.A. de & Mulder, E. (2019). *Gewoon normaal. Het belang van professionele eigenheid in de bejegening van risicojongeren*. Amsterdam: Brave New Books.
- Wolsink, J., Esseveldt, J. van, Derksen, E., Brouwer, N. & Ferwerda, H. (2023). *Het (boven) lokale netwerk in Paddepoel ontleed. De invloed van criminele netwerken op jongeren in een Groningse wijk*. Arnhem: Bureau Beke.
- Zwinkels, M. (2021). *Universiteit van de Straat*. AQ Publishing.

een partijtje voetbal of in een buurthuis. Dit gebeurt niet altijd, wat vragen oproept bij de politie. Waarom mag de politie niet langskomen? Wat gebeurt daar precies? Wordt er wel melding bij hen gemaakt wanneer illegale dingen gebeuren? Jongerenwerkers willen over het algemeen dat het gevoel van veiligheid van jongeren voorop staat op deze locaties. Soms hebben ze ook concrete, negatieve ervaringen door invallen van politie in buurthuizen.

“Je trekt nooit samen op met een gemeenschappelijk belang. Het komt er altijd op neer dat zij zeggen: wij zijn voor de jongeren. En wat er ook gebeurt, ze vertellen niet waar ze mee bezig zijn en ze laten alles maar toe.”
 ▶ Harrie, politieagent

Andere agenten lukt het wel om op eigen wijze een band op te bouwen met jongeren in de wijk. Zo vertelt Erwin dat hij als politieman op een gegeven moment ging voetballen met jongens uit de wijk en zelfs een paar keer meegegaan is naar het zwembad. Hij wilde graag een band met ze opbouwen om hen beter te begrijpen, maar werd teruggefloten. “Het paste niet bij mijn functie.” Zowel jongerenwerkers als politieagenten worden beschuldigd van het bewaren van te weinig professionele afstand.

Te weinig capaciteit

“We zien ze gewoon niet. Wij zien geen activiteiten, we worden niet door ze mee-

genomen van joh, we gaan dan voetballen, kom een keer meedoen. Het is allemaal 'jaa uuuhh'. Dus toen vroeg ik ook aan hen, van met hoeveel man loop je in de wijk? Zei die: “Ik ben op dit moment in m'n eentje.” Dus we hebben één jongerenwerker voor een heel [stadsdeel]. Hier alle probleemwijken, heel dit plein, het slaat helemaal nergens op.”

▶ Marit, jeugdagent

Met slechts één beschikbare jongerenwerker voor een geheel stadsdeel is het contact met jongeren vluchtig en ontbreekt 'echte informatie'. Jongeren om wie de politie zich zorgen maakt, worden gemeld bij de welzijnsorganisatie. Alleen kan het jongerenwerk daar vervolgens niet preventief op inspelen. Marit heeft het aangekaart bij de projectleider van de gemeente, maar ze heeft niet het gevoel dat ze snappen hoe belangrijk het jongerenwerk is. Tot op heden is weinig veranderd. Het vertrouwen bij de politie in de samenwerking met het jongerenwerk blijft in veel gevallen laag en de integrale samenwerking loopt vast.

Buiten de lijntjes in goed vertrouwen Aansturing vanuit de gemeente

Een van de sleutelrollen in een integrale jeugdaanpak is de projectleider Jeugd & Veiligheid van de gemeente. Meerdere agenten geven aan dat een goede invulling van deze rol cruciaal is voor de slagingskansen van samenwerking tussen politie en jongerenwerk. Dat gaat niet vanzelf. Volgens agent Harrie is het belangrijk dat afspraken vanaf het begin duidelijk worden gemaakt door de verantwoordelijke vanuit de gemeente. Er moet geen ruimte worden opengelaten voor verwarring of eigen interpretatie. Het moet helder zijn wat partijen van elkaar mogen verwachten en welke concrete actiepunten zijn opgesteld (Van Dijk & Noorda, 2015; Wolsink et al., 2023).

“Als er geen duidelijke regie op zit, zie je het vertrouwen zo wegvliegen en trekken politie en jongerenwerk zich terug op hun eigen systeem.”

▶ Harrie, politieagent

Projectleider Femke en agent Robbert werken intensief samen in de aanpak van jeugd-criminaliteit. Door weinig wisseling is er vertrouwen opgebouwd, hebben zij elkaars werkwijze leren kennen en weten zij wat ze aan elkaar hebben. Inmiddels is het ook gelukt om deze band op te bouwen met een aangewezen welzijns partij. Robbert had een jongen op een onveilige plek gezien waarvan hij wist dat die in begeleiding bij jeugdcoach Mohammed zat. Robbert geeft aan dat deze informatie nuttig

Politie en het jongerenwerk moeten elkaars meerwaarde gaan inzien

kan zijn voor Mohammed in de begeleiding van de jongere. Robbert vult hierop aan dat het delen in principe volgens richtlijnen niet mag, maar hij zelf deze afweging maakt:

Het moet **helder** zijn wat partijen van elkaar mogen **verwachten**

“En AVG-technisch zou dat niet mogen. Als je heel zwart-wit aftelt, denk ik dat het niet mag. Maar ik vind, je moet het doel voor ogen houden, waarvoor doe je het? En wie brengt je met dat soort privacyschendingen in gevaar? Je doet het voor de hulpverlening, maar dit is een lopend probleem.”

► Robbert, politieagent

Alle geïnterviewde agenten geven aan dat ze soms binnen ‘een grijs gebied’ handelen als het gaat om informatiedeling met jongerenwerkers met wie zij een sterke vertrouwensband ervaren. Want ja, de AVG is belangrijk, maar “als je alleen maar in het zwart-witte blijft, dan is het geen doen. Je moet ook een beetje durven.”

Een gemeenschappelijk belang

Een gemeenschappelijk belang is niet altijd vanzelfsprekend, vooral niet wanneer contact alleen op spoedmomenten plaatsvindt en het benodigde vertrouwen ontbreekt. Met vertrouwen in elkaars rol en werkwijze voelen beide partijen zich serieus genomen en leren elkaars werk steeds beter kennen. Dit leidt ertoe dat politie en het jongerenwerk elkaars meerwaarde gaan inzien voor het bereiken van een gezamenlijk doel, namelijk jongeren behoeden voor criminaliteit.

“Je had steeds het belang van de jongeren voor ogen. Je had een gemeenschappelijk belang.”

► Harrie, politieagent

Ook Robbert geeft aan dat hij de organisatie van Mohammed inmiddels vertrouwt. Hij ziet wat ze met de jongeren kunnen bereiken.

“Ze geven de signalen wel aan mij door, we moeten alleen zorgen dat het niet te herleiden valt naar hen. Kijk: als het hele algemene informatie is, als we zien dat er vanuit die shishalounge gedeald wordt, omdat zij er zelf met de jongeren komen. Is het niet te herleiden naar een persoon. Maar als het echt terug te herleiden is naar hén, dan gaat hun vertrouwensband wel boven hetgeen wij doen. Want als er eenmaal rondgaat ‘zij zijn een verlengstuk van de politie’, ja, dan is het gewoon klaar.”

► Robbert, politieagent

Professionele uitdaging

Voor de politie en het jongerenwerk is het een uitdaging om de samenwerking vorm te geven. De vertrouwensband met jongeren staat bij het jongerenwerk voorop en wederzijds wantrouwen komt voor. Als contact alleen op spoedmomenten plaatsvindt, wordt dit wantrouwen gevoed. Ondanks bestaande convenanten, blijft vaag wat partijen van elkaar mogen en kunnen verwachten. Op diverse plekken zoeken professionals die elkaar wél vertrouwen naar oplossingen ‘buiten de lijntjes’. Dit maakt de samenwerking op die plekken effectief, maar ook kwetsbaar en moeilijk overdraagbaar. Hoe kan men navolging geven aan de successen waarbij politie en jongerenwerk op basis van vertrouwen goed samenwerken in een grijs gebied. Het is de vraag of huidige convenanten leidend moeten zijn voor die praktijk. De convenanten moeten wellicht meer gebaseerd worden op de dagelijkse realiteit in de samenwerking tussen politie en het jongerenwerk om succesvolle afstemming en informatiedeling te bevorderen. •

STRUCTURELE
AANDACHT
GEWENST

Slachtoffers van geweld in afhankelijkheidsrelaties

Geweld in afhankelijkheidsrelaties is geweld dat gepleegd wordt door een dader die het slachtoffer niet alleen kent, maar waarmee een emotionele of materiële afhankelijkheidsband bestaat. Denk bijvoorbeeld aan kindermishandeling, huiselijk en eengerelateerd geweld, seksuele misdrijven en mensenhandel. Het is helaas een van de meest voorkomende vormen van geweld in de samenleving. Om daadwerkelijk op het gebied van zorg en veiligheid iets voor deze groep slachtoffers te kunnen betekenen moet de politie zich terdege in hen kunnen verplaatsen. Maar dat gaat niet vanzelf, dat vraagt om investering van tijd en capaciteit.

Bij geweld in afhankelijkheidsrelaties wordt vaak gedacht aan huiselijk geweld. Over deze specifieke vorm van geweld hebben we in Nederland goede data, die laten zien hoe breed verbreid dit geweld in de samenleving is. Met betrekking tot 2022 kunnen we in de Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag (CBS) lezen dat bijna een tiende van de bevolking van zestien jaar en ouder (bijna 1,3 miljoen personen) in de afgelopen twaalf maanden slachtoffer zegt te zijn geweest van een of meerdere vormen van huiselijk geweld. Zes procent van de zestienplussers (ruim 850.000 duizend personen) is structureel slachtoffer geweest van huiselijk geweld. Dat wil zeggen dat ze in de afgelopen twaalf maanden ten minste één bepaalde vorm van huiselijk geweld (bijna) dagelijks, wekelijks of maandelijks hebben meegemaakt.

Noodzaak van aanpak

Gewelddadige incidenten en patronen werpen lange schaduwen vooruit in een mensenleven en in dat van volgende generaties. Vooral ook om die reden, kunnen we dit geweld en de aanpak ervan niet serieus genoeg nemen. Want wat we nu laten liggen aan problemen, krijgen we als samenleving met rente in de (nabije) toekomst terug. Maar door druk op de capaciteit en een veelvoud aan veiligheidsvraagstukken, waarbij inzet van de politie wordt verwacht, hebben bij de aanpak betrokken politiemensen lang niet altijd het gevoel dat ze over voldoende tijd beschikken om zich in te zetten voor de aanpak van dit vaak langdurige en altijd complexe geweld.

Over de auteur

Prof. dr. Janine Janssen is hoofd onderzoek van het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld van de Nationale Politie, en lector Veiligheid en Afhankelijkheidsrelaties aan Avans Hogeschool en de Politieacademie. Tevens is zij bijzonder hoogleraar Rechtsantropologie aan de Open Universiteit. Dit artikel is een onderdeel van de lectorale rede die zij op 6 oktober 2023 aan de Politieacademie uitsprak.

Slachtoffers hebben vaak het idee dat ze iets moeten bewijzen bij de politie

De weg naar de politie

Het is belangrijk dat we beseffen dat er vaak al veel gebeurd is, voordat zaken überhaupt bij de politie of een partner in de veiligheidszorg komen. Burgers melden zich doorgaans niet na de eerste klap, er hebben vaak al meer incidenten plaats gevonden voordat hulp gezocht wordt. Tal van factoren spelen daarbij een rol: zien betrokkenen het gebeurde daadwerkelijk als laakbaar en verwijtbaar gedrag? Is er iets voorgevallen waarbij slachtoffers ook voelen dat ze recht hebben op hulp? Voelen ze zich schuldig en verwijten zij zichzelf wat er gebeurt? Wordt, met andere woorden, datgene wat is voorgevallen daadwerkelijk als een probleem gepercipieerd waarvoor hulp gezocht kan worden?

Als slachtoffers of andere betrokkenen dan al voelen dat hulp nodig en wenselijk is, dan kunnen er nog verschillende andere drempels in de weg staan. Denk maar eens aan schaamte, angst voor negatieve reacties van de omgeving, de hulpverlening of van de geweldpleger. Ook kunnen gevoelens van loyaliteit en verbondenheid met de geweldpleger slachtoffers van geweld in afhankelijkheidsrelaties in de weg staan om bij een professional openheid van zaken te geven. Als slachtoffers en andere betrokkenen zich ook over dit soort zaken heen hebben kunnen zetten, dan is het nog maar de vraag of zij in onze complexe veiligheidszorg ook daadwerkelijk de weg naar instanties weten te vinden. Kortom: de weg naar de politie en haar partner is geen eenvoudige.

De weg in de complexe veiligheidszorg

Om verschillende redenen is aankloppen bij de politie en haar partners in de veiligheidszorg niet eenvoudig en zelfs belastend. Als mensen de moed verzameld hebben om hulp te zoeken voor zichzelf of voor een ander, dan moeten ze wel weten waar ze moeten zijn. Het is

essentieel dat wij ons ook afvragen of mensen in nood goed zicht hebben op de wegen naar en in de veiligheidszorg. De burger wordt niet aan één loket geholpen. Je moet wel een beetje kunnen googelen om de weg te vinden. Zomaar een politiebureau binnenlopen, is er eigenlijk ook niet meer bij. Bovendien is het ook een misvatting om te denken dat de veiligheidszorg net zo iets is als het assortiment van grote supermarkten. Sinds de decentralisatie in het sociale domein is doorgevoerd, zijn lokale verschillen in de aanpak waarneembaar. Met andere woorden: er zijn verschillen tussen instanties in Groningen en Maastricht.

Bejegening

Bij de politie speelt waarheidsvinding een belangrijke rol. Dat is in principe een goede zaak. Er worden serieuze aantijgingen gedaan en beschuldigen hebben ook recht op een deugdelijke procedure, waarbij helder is waarvan ze beticht worden, zodat ze zich kunnen verdedigen. Dat gezegd hebbende is die waarheidsvinding bij geweld in afhankelijkheidsrelaties in de praktijk allesbehalve eenvoudig. Hoe goed de politie ook haar best doet om boven de partijen te staan en zo objectief mogelijk informatie te verzamelen, hebben slachtoffers ook vaak het idee dat ze zelf ook verdachte zijn; dat ze iets moeten bewijzen bij de politie. Het is verleidelijk om te denken: 'Waar er twee vechten, hebben er twee schuld.' Dit geldt, zeker als er verder geen getuigen zijn. Maar of geweld eenzijdig is (er is sprake van één dader die één of meerdere slachtoffers maakt) of tweezijdig (over en weer wordt geweld gepleegd), dat is iets dat uitgezocht moet worden. Dit mag door politieambtenaren niet verondersteld worden. Een ander punt dat te maken heeft met bejegening, is de voorlichting die door de politie verstrekt wordt over het verloop van strafrechtelijke trajecten. Een strafrechtelijk traject is zeker geen sinecure: het kan lang duren, het is belastend en de uitkomst is ongewis en slachtoffers kunnen een gebrek aan overzicht en regie ervaren. Voorlichting door de politie daarover kan door slachtoffers ook als ontmoedigend worden ervaren om dat traject in te gaan.

Van de **politie** wordt **verwacht** dat ze over **voldoende tijd** beschikken om zich in te zetten voor de **aanpak** van geweld

Kwetsbaarheid

Verder is in het kader van bejegening het besef essentieel dat ook rekening gehouden moet worden met de achtergronden van mensen die hulp komen zoeken. Sommige groepen mensen zijn niet alleen extra kwetsbaar om slachtoffer te worden van een vorm van geweld in afhankelijkheidsrelaties. Deze mensen vragen ook om extra zorg en aandacht bij de bejegening om een en ander goed te kunnen begrijpen en niet geconfronteerd te worden met onnodige angsten. Denk daarbij bijvoorbeeld aan mensen met een licht verstandelijke beperking of mensen die nog niet zolang in Nederland zijn en/of over een onzekere verblijfsstatus beschikken. Ook moet er oog zijn voor hulpzoekenden die niet aan populaire en stereotype beelden voldoen, zoals mannelijke slachtoffers. Een goede bejegening is met andere woorden vrij van vooroordelen en gendersensitief. Ook dat vraagt om structurele aandacht.

Tot slot

Al met al is het geen sinecure om slachtoffers van geweld in afhankelijkheidsrelaties op gedegen wijze terzijde te staan. Er moet met tal van zaken rekening worden gehouden, essentieel is echter dat mensen zich gezien en gehoord voelen. Het gaat daarbij vaak om structurele problemen die langere tijd aandacht van de politie en haar partners vereisen. In de hectiek van alle dag is het niet eenvoudig om in rust structureel aan de aanpak van al dit geweld te werken. Als samenleving kunnen we het ons echt niet permitteren om dit probleem te veronachtzamen en zal de politie nu en in de toekomst structureel moeten blijven investeren in de aanpak ervan.

Literatuur

- Janssen, J. (2023). *Huishoudens van Jan Steen. Over de taak van de politie bij de aanpak van geweld in afhankelijkheidsrelaties*. Den Haag: Boom Criminologie

Welzijn van Nederlandse politieagenten

Nadat er anonieme meldingen waren gedaan over ongewenst gedrag van collega's, werkte een basisteam aan het verbeteren van de sfeer op de werkvloer. Echter zorgde onduidelijkheid over de meldingen en identiteit van de melder(s) voor onrust. De mt-leden wilden weten hoe het ging met hun medewerkers en vroegen mij om antwoord te geven op de vraag: hoe definiëren en ervaren deze politieagenten hun welzijn op werk?

Uit mijn onderzoek bleek dat er geen duidelijk onderscheid – maar een spanning – was tussen factoren die welzijn op het werk stimuleerden en belemmerden. Dit artikel illustreert drie van die spanningen, die relateren aan (1) het politievak als spannend en risicovol beroep, (2) het inzetten van humor en (3) bij 'de blauwe familie' horen.¹

Afwisselend en risicovol

De eerste spanning beschrijft het risicovolle en afwisselende karakter van politiewerk. Aan de ene kant zorgde dit voor werkplezier en zingeving, aan de andere kant vormde het een bedreiging voor het mentale welzijn van de politieagenten. Tijdens de incidentenafhandeling (IA) werden politieagenten geconfronteerd met geweld en lijden: "Mensen bellen ons nooit voor een kopje koffie. Ik krijg te maken met ruzies, moord, doodslag, ongelukken..." Bovendien was een dienst onvoorspelbaar,

omdat politieagenten meestal reageerden op de meldkamer en nooit precies wisten wat ze aantroffen.

Antropologen onderzoeken interacties tussen mensen in een bepaalde context en doen veldwerk. Voor dit onderzoek volgde ik honderdvijftig politiemedewerkers op de voet en luisterde en keek ik naar zowel positieve als negatieve processen om een volledig beeld te krijgen van hun welzijn op werk. Mijn onderzoek gaat over de vijftig politieagenten die betrokken waren bij incidentenafhandeling (waaronder aspiranten²) en beschrijft wat betekenisvol was voor hen. Ik kwam dicht bij de leefwereld van de politieagenten doordat ik mij liet leiden door hun ervaringen, in plaats van als 'buitenstaander' te oordelen wat goed of fout was.

Over de auteur

Stéphanie van der Raad MSc is antropoloog en werkt als onderzoeker en adviseur bij DRIFT (Dutch Research Institute For Transitions) aan een meer duurzame en rechtvaardige samenleving. Contact: [linkedin.com/in/stephanievanderraad/](https://www.linkedin.com/in/stephanievanderraad/)

Wat betreft de ene kant: nadat ik verhalen, gesprekken en emoties (zoals enthousiasme, frustratie en verveling) van politieagenten analyseerde, bleek dat de politieagenten zich sterk identificeerden³ met de risicovolle en onvoorspelbare kenmerken van hun beroep. Ze zeiden geregeld: “Dit is wat ik het leukst vind aan mijn werk; de onvoorspelbaarheid. Geen idee wat er vandaag gaat gebeuren.” Politieagenten beschreven verschillende meldingen als spannend, interessant en leuk: autoachtervolgingen, heterdaad aanhoudingen, het benaderen van (vuurwapen)gevaarlijke verdachten, ongevallen met menselijk leed, reanimaties en prio-1-meldingen. Met andere woorden: hoe heviger de situatie, hoe zinvoller de politieagenten hun bijdrage vonden.⁴ Dit werd benadrukt door de frustratie die politieagenten toonden over het afhandelen van ‘saai’ meldingen, zoals een ‘3.10’ (winkeldiefstal) of een ‘auto-auto’ (auto-ongeluk zonder menselijke slachtoffers).

Wat betreft de andere kant: ik onderzocht ook wat politieagenten ervoeren als een bedreiging voor hun welzijn.⁵ Uit mijn onderzoek bleek dat de politieagenten getraumatiseerd konden raken. Vooral als incidenten elkaar kort opvolgden, leken op persoonlijke kwesties van de agent of na het meemaken van dat ene extreme incident. Politieagenten brachten deze gevaren in verband met hun mentale welzijn: “Er kunnen dingen misgaan. PTSS, zelfmoord...” Ik vroeg de politieagenten wat voor ervaringen zij als traumatiserend beschouwden en dit verschilde per medewerker: moord, incidenten met baby’s, dodelijke ongevallen, ruzies, zelfmoorden, vergismorden, overlijden van politiecollega’s, aangevallen worden door een groep mensen of situaties die vergelijkbaar waren met hun persoonlijke zorgen.

De eerste spanning omvat dus het afwisselende en risicovolle kenmerk van het politievak. Dit zorgde voor tevredenheid en zingeving, maar tegelijkertijd liepen de politieagenten het risico getraumatiseerd te raken door hevige of persoonlijk herkenbare situaties.

Ondanks dat de politieagenten zinspeelden op hun **individuele inzet** – “Je moet zelf de slingers ophangen” – werd hun **welzijn** op het werk vooral **zichtbaar** tijdens de **interacties** die ze hadden

De functie van humor

Humor vormde een groot deel van de interacties tussen politieagenten. Terwijl ik een anekdote griezelig vond: “We waren op zoek naar het hoofd van het slachtoffer en vonden die uiteindelijk geïmplodeerd in het lichaam van die persoon”, vonden agenten deze situatie hilarisch. Enerzijds was humor een essentiële strategie om traumatische ervaringen te verwerken. Anderzijds maakten politieagenten zich zorgen, omdat collega’s humor mogelijk gebruikten als masker om te verbergen hoe het werkelijk ging. Het toepassen van humor had dus zowel beschermende als bedreigende effecten op het welzijn.

Zo bleek het toepassen van humor het welzijn van politieagenten op drie manieren te stimuleren: “We gebruiken humor om over heftige situaties te kunnen praten”, humor bood ten eerste een gemeenschappelijke taal. Ten tweede gebruikten politieagenten humor om spanning los te laten en luchtige emoties op te wekken: “Humor is onze manier om samen stoom af te blazen.” Ten derde kon humor traumatiserende situaties ‘reframen’. Voor veel politieagenten was deze laatste manier essentieel, omdat politieagenten de traumatische gebeurtenissen vaak herinnerden in de vorm van “een grap met een rauw randje” en deze herinneringen daardoor “makkelijker konden dragen”.

Anderzijds koppelden politieagenten het toepassen van humor aan risico’s: “Sommigen zijn heel goed in het opzetten van maskers, dan

- 1 Mijn volledige publicatie onderbouwt alle spanningen aan de hand van wetenschappelijke literatuur en beschrijft de antropologische aanpak en definitie van ‘welzijn op werk’.
- 2 In de volledige publicatie gaat één van de spanningen over de aspiranten.
- 3 Dit proces heet *belonging* en toont de relatie tussen individuele behoeften/verlangens en wie die persoon kan/verwacht te zijn binnen een groep. In dit artikel kun je meer leren over *belonging*: Healy, M. (2020). The Other Side of Belonging. *Studies in Philosophy and Education*, 39, 119 – 133.
- 4 Andere antropologen schrijven hier ook over, bijvoorbeeld: Çankaya, S. (2016). Normbeelden als alternatief voor politiecultuur: de integere, neutrale en loyale supercop. *Tijdschrift Voor Veiligheid*, 15, 15 – 32.
- 5 Een groep wordt niet zomaar geconfronteerd met risico’s en onveiligheid. Mensen construeren bedreigingen zelf door ervaringen en de betekenissen die ze geven: Antonsen, S. (2017). *Safety Culture: Theory, Method and Improvement*. CRC Press.

Welzijn op het werk stimuleren gaat **niet** over standaardoplossingen, het afwerken van een **agendapunt**, het recht van de **sterksten** of het weghalen van ‘die **ene** rotte appel’

- 6 Souhami schreef over de politie-cultuur in Engeland en Wales: “Humor was een essentiële overlevingsstrategie binnen een stressvolle en gevaarlijke baan, om schok, frustratie of leed te kunnen uiten en reframe.” Uit: Souhami, A. (2019). Constructing tales of the field: uncovering the culture of fieldwork in police ethnography. *Policing and Society*, 30, p. 212.
- 7 In mijn volledige cultuur-onderzoek schrijf ik ook over het *downplayen* van emoties als belangrijke strategie.
- 8 Loftus beschreef de intolerantie van politieagenten ten opzichte van medewerkers die de status quo uitdaagden of ‘afwijkend’ gedrag vertoonden. Loftus, B. (2009). Police occupational culture: classic themes, altered times. *Policing and Society*, 20, 1 – 20.

gaat het mis; burn-out, PTSS, zelfmoord...” Politieagenten gaven aan dat zij zich verantwoordelijk voelden voor het welzijn van hun collega’s. Daarbij maakten ze zich zorgen in hoeverre ze hun collega’s konden ‘lezen’. Tijdens mijn onderzoeksperiode pleegde een oud-collega zelfmoord en in de dagen na dit bericht vroeg ik aan de agenten hoe het met hen ging. Eén van hen antwoordde: “Ik ben er kapot van. Je gaat aan jezelf twijfelen... Had ik iets kunnen doen om dit te voorkomen?” Deze onzekerheid belemmerde het welzijn van de politieagenten. Medewerkers probeerden daarom te achterhalen welke symptomen collega’s vertonen wanneer die zelfmoord zouden willen plegen. Sommigen benadrukten echter ook dat het moeilijk was om tijdig aan de bel te trekken: “Als iemand zich vreemd gedraagt, kun je niet zomaar met PTSS aankomen. Vaak ben je dan te laat.”

In relatie tot deze spanning maakten politieagenten zich zorgen dat collega’s hun mentale problemen verhulden door humor in te zetten. Desondanks zagen diezelfde politieagenten het toepassen van humor⁶ als effectieve strategie om het politievak (met plezier) te kunnen (blijven) uitoefenen.⁷

Bij ‘de blauwe familie’ horen

De laatste spanning raakt aan de sterke identificatie met het politievak en collega’s. Aan de ene kant zorgde dit voor kameraadschap, vertrouwen en bescherming. Aan de andere kant konden politieagenten gefrustreerd raken

wanneer ze elkaar wilden aanspreken maar dat niet deden.

Aan de ene kant vonden de politieagenten van dit team dat ze niet alleen voor de politie werkten, maar: “Ik ben vierentwintig uur per dag politieagent.” Het unieke karakter van het politievak (zoals handhaven en de geweldsmonopolie) hing samen met een sterk gevoel ‘bijzonder’ zijn ten opzichte van ‘normale mensen’. De politieagenten spraken bijvoorbeeld over ‘de blauwe familie’ en relateerden dit aan vertrouwen en het garanderen van bescherming tijdens IA: “Op het moment dat ik buiten ben, op deze gele knop druk en zeg ‘assistentie collega’, komen collega’s helpen, misschien wel iedereen.” Een andere agent zei: “Zonder te vragen wat er aan de hand is, komen ze vanuit alle hoeken naar je toe. We gaan voor elkaar door het vuur!”

Aan de andere kant vertelden veel politieagenten mij dat ze feedback wilden geven en ontvangen, maar dat het vaak niet lukte:

“We zijn goed in het aanspreken van burgers, maar we benaderen elkaar niet om te zeggen wat ons niet bevalt. Zolang we vriendjes zijn, lijkt alles in orde. Alhoewel ik soms denk dat wrijving tussen collega’s goed zou zijn, zouden de meesten van ons dat niet durven.”

“Waarom aarzelen politieagenten om collega’s kritisch te benaderen?”, vroeg ik. Een veel voorkomend antwoord was: “Wat als je een hele dienst samen in de auto zit? Dat wordt een pittige acht uur.” Andere politiemensen spraken over het belang van vertrouwen, betrouwbaarheid en het veiligstellen van een plek in het team. Eén van de politieagenten vertelde me na het aanhoren van discriminerende uitspraken: “Natuurlijk zijn die grappen onacceptabel, maar die persoon ligt te goed in de groep. Als ik die persoon aanspreek zal het hele team zich tegen mij keren.” Dus ook al keurden sommige politieagenten discriminerend gedrag af, ze vonden het lastig om anderen daar op aan te spreken.⁸

Het leek dus alsof politieagenten bescherming kregen door zich te conformeren aan ‘de blauwe familie’. Tegelijkertijd verloren ze ook een aspect van voldoening, omdat ze het gevoel hadden zichzelf niet te kunnen uiten.

Gezamenlijk naar meer welzijn op werk

Deze spanningen illustreren dat er geen duidelijk onderscheid was tussen welke factoren het welzijn op het werk van politieagenten (van één basisteam) vergrootten en belemmerden. Politieagenten ontkomen bijvoorbeeld niet aan de risico's en onzekerheden die bij het politievak horen. Van baan wisselen was mogelijk, maar dan liepen deze politieagenten ook werkplezier en zingeving mis die hun beroep zo aantrekkelijk maakte (eerste spanning). Bovendien leek bij 'de blauwe familie' horen belangrijk, maar daardoor sloegen interventies zoals "We moeten elkaar kritisch aanspreken" of "Je kan mij altijd benaderen" nauwelijks aan. Zij kozen toch vaak voor bescherming door zich te conformeren aan 'de blauwe familie', (derde spanning). En het ontmoedigen van humor voorkomt mogelijk dat politieagenten grappen gebruiken als masker om werkelijke gevoelens te verbergen. Echter bedreigde dit waarschijnlijk het welzijn, omdat

humor ook een essentiële strategie bleek om traumatische ervaringen te verwerken (tweede spanning).

Tot slot benadruk ik dat ondanks dat de politieagenten tijdens mijn onderzoek zinspeelden op hun individuele inzet – "Je moet zelf de slingers ophangen" – hun welzijn op het werk vooral zichtbaar werd tijdens de interacties die ze hadden: wat de politieagenten tegenkwamen tijdens IA, de band met collega's, hun vermogen om samen te lachen en de terughoudendheid om zich kritisch uit te spreken naar elkaar. Daarmee toonden de politieagenten essentiële sociale en culturele processen, die verband hielden met hun welzijn op het werk.⁹ Welzijn op het werk stimuleren gaat dan ook niet over standaardoplossingen, het afwerken van een agendapunt, het recht van de sterksten of het weghalen van 'die ene rotte appel'. Het komt juist tot stand door te ontdekken en te bespreken waar de kansen en spanningen in een team zitten en continu samen te werken aan de optimale (niet de perfecte¹⁰) situatie. •

- 9 Er is veel geschreven over de schadelijke gevolgen van individualisme en het belang van de sociaal-culturele benadering. Lees bijvoorbeeld: Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences* (Published in association with Theory, Culture & Society). SAGE Publications Ltd.
- 10 'Welzijn' is niet iets dat je kunt bereiken, maar een voortdurend proces van verbeelden en najagen van verlangens en hoop voor de toekomst. Deze benadering wordt beschreven in: Mathews, G., & Izquierdo, C. (2009). *Pursuits of Happiness: Well-Being in Anthropological Perspective*. Berghahn Books.

RECENSIES OVER ACTUELE PUBLICATIES

Veel jongeren
waren **bereid**
om
aanslagen
te plegen
zonder oog
voor de
eventuele
consequenties

Recensent dr. Maud van Bavel is onderzoeker bij Politie Nederland.

BOEK

De Hedelse afpersingszaak

Y. Tieleman (2023). *De Hedelse afpersingszaak. Cocaïne, terreur en de ontwrichtende macht van criminelen*, Nieuw Amsterdam, ISBN 9789046831915

Fruit en cocaïne, zo stelt auteur Yelle Tieleman, zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Een succesvolle smokkelroute – ook wel 'lijn' genoemd – is goud waard, en het rendement voor criminelen enorm; alsook de gevolgen voor de nietsvermoedende bedrijven die hiervoor worden gebruikt. In een zeer gedetailleerde reconstructie tekent de misdaadjournalist van 'Follow the Money' op hoe de vondst van bijna vierhonderd kilo cocaïne bij fruithandel de Groot uit Hedel in mei 2019 het begin vormt van een jarenlange afpersingszaak die wordt gekenmerkt door nietsontziend geweld.

Het boek is opgedeeld in drie chronologische delen: van de eerste geweldsgolf in 2019 tot de laatste in 2021. Omdat het leest als een misdaadfilm of spannende televisieserie, word je al snel meegesleurd in de geruchtmakende zaak: de bedreigingen worden steeds heviger, de maatschappelijke onrust in de regio groeit en justitie zet alles op alles, maar voor elke 'soldaat' die van de straat wordt gehaald, wordt probleemloos een nieuwe geronseld. Een pijnlijke misser van het Openbaar Ministerie met een adressenlijst van werknemers zet iedereen op scherp. En ondanks het feit dat de hoofdverdachte, Ali G, al vrij snel achter de tralies belandt, zet de terreur zich voort: de drie dadergroepen die elkaar in rap tempo opvolgen, werden kennelijk onverminderd aangestuurd vanuit de gevangenis.

Gebaseerd op stukken uit de procesdossiers kan je meelesen met een urgent veiligheidsverhoor, maar ook de sms'jes die tussen de afperser en de eigenaar van het bedrijf worden gestuurd,

alsmede de berichten die tussen de afperser en het legio aan jonge uitvoerders worden uitgewisseld. Ook is er uitgebreid aandacht voor het criminele verleden van de verschillende verdachten en de gevolgen van de vijftien aanslagen voor onschuldige burgers, met name de twee broers wier ouderlijk huis werd verwoest door een vuurwerkbom. Dat er uiteindelijk geen doden zijn gevallen, is een klein wonder. Wat duidelijk naar voren komt, is dat er veel – waaronder ook kwetsbare – jongeren bereid waren om aanslagen te plegen zonder oog voor de eventuele consequenties. Tot slot wordt de juridische nasleep uitvoerig behandeld, waarbij niet alleen fikse gevangenisstraffen zijn uitgedeeld, maar ook kritiek klonk op het handelen van het OM en een omstreden undercoveractie gericht tegen een jonge verdachte.

Voor iedereen die nieuwsgierig is naar het verloop van deze langlopende zaak, of interesse heeft in de thema's ondermijning en jonge aanwas, is het boek zeker een aanrader. Ondanks dat het een gedetailleerd feitenrelaas bomvol namen, gesprekken en incidenten is, leest het vlot weg. Toch mis je hier en daar de persoonlijke noot, dan wel inzichten, van de misdaadjournalist zelf. Dat maakt overigens de beknopte verantwoording juist zo interessant: over het kortstondig contact dat er ooit tussen de auteur en de – nogal mediageile – hoofdverdachte is geweest.

Geïnteresseerden met een abonnement op Podimo: er is sinds begin oktober ook een zesdelige podcastserie over deze zaak te beluisteren, met de (pracht)naam: 'Rot Fruit'.

Nirit Peled
Freelance filmregisseuse

Misdaad door de lens van de gezondheidszorg

Ik herinner me de dag dat het woord 'zorg' werd toegevoegd naast 'veiligheid' op het bord bij de ingang van het gebouw Actie Centrum Veiligheid & Zorg (ACVZ) in Amsterdam. Op dat moment leek het me een logische stap om misdaad door de lens van de gezondheidszorg te bekijken. Veel individuen die betrokken zijn bij criminaliteit hebben trauma's, geestelijke gezondheidsproblemen, drugsmisbruik en sociaaleconomische achterstand

ervaren. Naarmate mijn onderzoek vorderde, kwam ik tot een ander inzicht. Ik observeerde hoe individuen die zorg nodig hadden, bestempeld werden als personen met een hoger risico op criminele activiteiten. Dit had een enorme impact op hen, omdat dit betekende dat de politie plotseling bij elk aspect van hun leven betrokken werd. Dit resulteerde dan weer in verlies van privacy, controle over hun eigen verhaal en soms hun recht op zorg.

Bij de politie nam ik een grotere bereidheid waar om zorgdata te gebruiken als criminaliteitsindicatoren. En hoewel het inderdaad zo is dat kansarmoede een crimineel traject aantrekkelijker maakt, moet de vraag gesteld worden wat de boodschap is als de focus ligt op deze risicomangementaanpak. Betekent het dat achtergestelde gemeenschappen inherent gevaarlijker zijn? Hiermee bestendigen we een cyclus van keuze-ontneming en marginalisering, vooral voor gemeenschappen en individuen die al met systemische uitdagingen worden geconfronteerd.

Deze aanpak heeft ook gevolgen voor het werk van zorgorganisaties. Jongerenwerkers met wie ik sprak, klaagden

dat van hen wordt verwacht dat zij hun informatie met de politie delen, zelfs als er geen sprake is van een strafbaar feit. Straatcoaches werd gevraagd verslag uit te brengen over de jonge mannen met wie ze omgaan, terwijl van leraren op school werd verwacht dat ze relevante informatie over hun leerlingen delen. Dit staat in schril contrast tot het vertrouwen

dat zorgverleners moeten hebben van jongeren met wie zij omgaan. Als dit vertrouwen verbroken wordt, creëert men nog meer afstand en wantrouwen tussen de jongeren en de overheid.

Wat we nodig hebben, is een meer evenwichtige aanpak die zowel de individuele gezondheidszorg als de sociale factoren van criminaliteit aanpakt. Dit betekent investeren in geestelijke gezondheidszorg, behandeling van drugsmisbruik en trauma-geïnformeerde zorg. Ook zullen we systemische kwesties zoals armoede, discriminatie, onderwijsverschillen en toegang tot stabiele huisvesting en werkgelegenheid moeten aanpakken.

Gemeenschaps- en buurtinitiatieven waarbij gemeenschapsleiders en zorgverleners betrokken zijn en die individuen versterken, vormen een centraal deel van deze strategie. Dat kunnen ze enkel doen indien zij onafhankelijk kunnen werken van veiligheidsorganisaties, ook wat betreft hun financiering. Als we zorg als uitgangspunt nemen, kunnen we daadwerkelijk bouwen aan een samenleving die rehabilitatie bevordert, recidive terugdringt en individuen zelf in staat stelt zich te bevrijden uit de cyclus van slachtofferschap en criminaliteit.

'Wat we nodig hebben is hulp, geen politie'

Ik ben uitgenodigd voor een screening van mijn film *Moeders* (VPRO), een documentaire over vier vrouwen wier leven voor altijd veranderde toen hun puberzonen terecht kwamen in een programma voor de preventie van jeugdcriminaliteit. De screening vindt plaats in een klein buurthuis in Amsterdam-Oost. Binnen verzamelen zich een aantal gesluierte vrouwen rond tafels met koffie, thee en zoet gebak. De film maakt iets los: anekdotes komen naar boven over jonge jongens, broertjes en zusjes die opgroeien in straten die voor hen niet veilig zijn, over hoe sommigen terecht kwamen in het criminele milieu. Het is moeilijk voor de vrouwen om hierover te praten, maar de boodschap is duidelijk: wat we nodig hebben is hulp, geen politie.

Reactieve politie-inzet op straat

GROTE
VERSCHILLEN
TUSSEN
BASISTEAMS

Over de auteurs

Tim Verlaan MSc promoveert binnen het onderzoeksprogramma *What works in policing: towards evidence-based policing in the Netherlands* van het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR) en is verbonden aan de faculteit Bètawetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam.

Sam Langton PhD werkt als post-doc binnen het onderzoeksprogramma *What works in policing: towards evidence-based policing in the Netherlands* van het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR).

Stijn Ruiter PhD is senior onderzoeker bij het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR) en programmaleider van het onderzoeksprogramma *What works in policing: towards evidence-based policing in the Netherlands*. Tevens is hij als bijzonder hoogleraar verbonden aan de Universiteit Utrecht.

In Nederland zijn dagelijks duizenden politieagenten actief op straat. Veel van het werk dat deze agenten doen, wordt gedreven door een hulpvraag vanuit de samenleving. Dit noemen we reactieve politie-inzet. De hulpvraag waarmee burgers bij de politie aankloppen, is heel divers en beslaat een veel breder palet aan taken dan het beeld van 'politie als misdaadbestrijder' doet vermoeden. In deze bijdrage gaan we dieper in op de hulpvraag vanuit de samenleving zoals die binnenkomt via het 112-alarmnummer en we analyseren hoeveel tijd ermee gemoeid is en hoe dit verschilt tussen basisteams en eenheden.

Om de reactieve politie-inzet in kaart te brengen maken we gebruik van gegevens uit het Geïntegreerd Meldkamer Systeem (GMS) uit 2019, het meest recente, meest complete kalenderjaar zonder verstoringen door de COVID-19-pandemie¹. In totaal gaat het om bijna 1 miljoen incidenten waarvoor de verschillende operationele centra (meldkamers) een of meerdere politievoertuigen hebben aangestuurd. De eerste twee kolommen van Tabel 1 (*Aantal incidenten* en *Percentage incidenten*) laten zien hoe deze zijn verdeeld over

verschillende meldingsklassen in het GMS-systeem². Een derde betreft incidenten gerelateerd aan het *Leefmilieu*, een kwart heeft betrekking op *Veiligheid en openbare orde*. Meldingen over *Bezitsaantasting*, *Ongevallen* of *Verkeer* maken elk ongeveer tien procent uit van de reactieve politie-inzet, terwijl meldingen over *Alarm*, *Brand* en *Gezondheid* veel minder voorkomen. Het GMS-systeem bevat ook gedetailleerde gegevens over de tijdstippen waarop hulpvragen bij de meldkamer zijn binnengekomen, wanneer centralisten opdrachten hebben verstrekt,

Tabel 1. Verdeling van incidenten en totaal bestede tijd over meldingsklassen

Meldingsklasse	Aantal incidenten	Percentage incidenten	Percentage bestede tijd
Alarm	50.446	5,2	2,3
Bezitsaantasting	113.054	11,6	15,8
Brand	24.119	2,5	3,3
Gezondheid	26.084	2,7	5,5
Leefmilieu	325.196	33,4	21,3
Ongeval	90.640	9,3	14,4
Veiligheid en openbare orde	238.628	24,5	30,1
Verkeer	105.454	10,8	7,3
Totaal	973.621	100,0	100,0

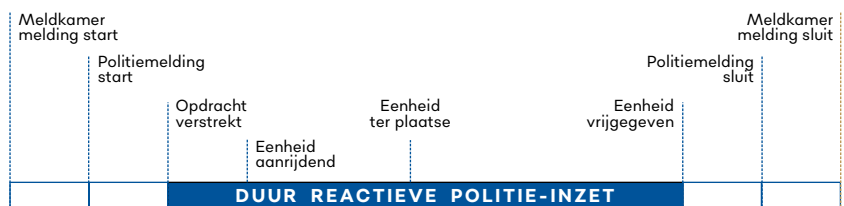
op welke momenten politievoertuigen aanrijdend waren, wanneer ze vervolgens ter plaatse zijn gekomen en zich weer hebben vrij gemeld (zie Figuur 1). Het is belangrijk hier te erkennen dat deze gegevens compleet noch foutloos zijn. De bevindingen die wij hier delen, op basis van deze gegevens, bieden echter het meest complete overzicht en we beoordelen de gegevens als voldoende betrouwbaar om waardevolle inzichten te verschaffen over – en voor – de politiepraktijk

Door het verschil te berekenen tussen het moment dat een opdracht werd verstrekt en het moment dat de agenten op de auto zich weer vrij melden, kunnen we per politievoertuig de duur van de reactieve politie-inzet berekenen. De totaal bestede tijd per incident is vervolgens de som van alle bij het incident betrokken politievoertuigen. Administratieve taken die volgen in de nasleep van incidenten worden dus niet meegerekend.

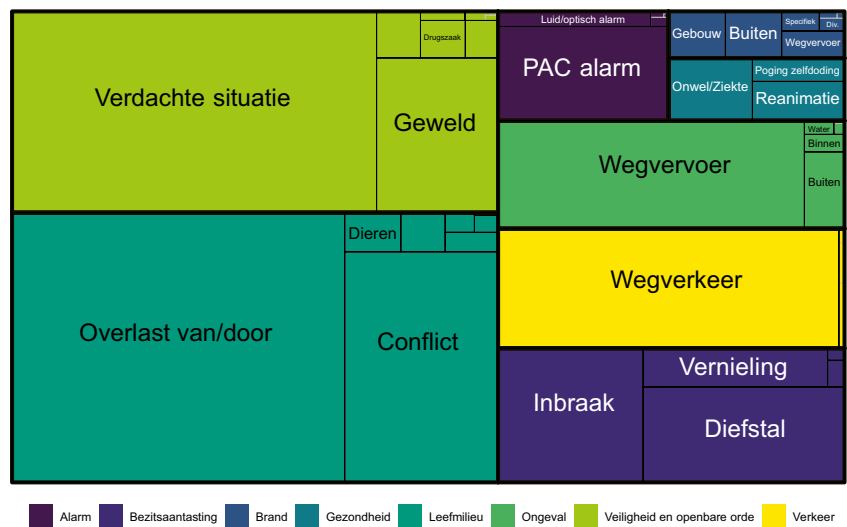
Een veelheid aan taken

De totale reactieve politie-inzet in het jaar 2019 die we hier analyseren, telt op tot 37.437 dagen³. De laatste kolom van Tabel 1 (*Percentage bestede tijd*) laat de relatieve omvang zien van de totaal bestede tijd aan de afzonderlijke meldingsklassen. Wat opvalt, is dat de percentages bestede tijd aanzienlijk afwijken van de relatieve verdeling van de aantallen incidenten in de verschillende meldingsklassen. Zo blijkt het bijna de helft van de incidenten *Alarm*, *Leefmilieu* of *Verkeer* te betreffen (49,4%), terwijl ze nog geen derde (30,9%) van de totaal bestede tijd beslaan. Het omgekeerde is het geval voor de meldingsklassen *Bezitsaantasting*, *Brand*, *Gezondheid*, *Ongeval* en *Veiligheid en openbare orde*; deze beslaan in aantal de helft van alle incidenten (50,6%) maar in *bestede tijd* ruim twee derde (69,1%).

Figuur 2 laat de relatieve verdeling zien van de totaal bestede tijd aan reactieve politie-inzet voor specifieke incidenttypen die vallen binnen de algemene meldingsklassen. De totale oppervlakte van de volledige rechthoek vertegenwoordigt alle uren die de Nederlandse politie in 2019 aan reactieve inzet heeft besteed. De kleinere, gekleurde, rechthoeken vertegenwoordigen de verschillende meldingsklassen en de omvang van deze kleinere rechthoeken hangt af van hun relatieve aandeel van de totale tijd besteed aan reactieve

Figuur 1. Tijdstippen per incident en politievoertuig in de GMS-gegevens

Figuur 2. Relatieve omvang van totaal aan reactieve politie-inzet bestede tijd in 2019

politie-inzet. Zoals de figuur laat zien, is criminaliteit hoofdzakelijk vertegenwoordigd in de meldingsklassen *Veiligheid en openbare orde* en *Bezitsaantasting*. In totaal spendeerde de politie in 2019 minder dan de helft (45,9%) van de totale reactieve inzet aan incidenten die binnen deze meldingsklassen vallen. Dit toont aan dat het beeld van 'politie als misdadaanstrijder' echt onvolledig is: de reactieve politie-inzet blijkt veel gevarieerder te zijn. Hoewel verdachte situaties, geweldsincidenten, diefstallen en inbraken een groot beslag leggen op de totale tijd, is er veel tijd gemoeid met overlast, conflicten, incidenten in het verkeer en reanimaties.

Figuur 2 geeft een goed landelijk beeld van het gevarieerde takenpakket van politie op straat. Zou een willekeurige politieagent op een willekeurig tijdstip op een willekeurige plek in Nederland een noodhulpdienst draaien, dan is op basis van Figuur 2 de inschatting dat de agent deze verscheidenheid aan taken in deze verhouding te wachten staat.

- 1 De analyses zijn exclusief de eenheden Rotterdam, Noord-Holland en Zeeland-West-Brabant, waarvoor de GMS-gegevens voor het jaar 2019 ontbraken.
- 2 Alle registraties die vallen in meldingsklasse *Dienstverlening* zijn buiten beschouwing gelaten, omdat deze meldingsklasse wordt gebruikt voor oefening, geplande activiteiten, assistentie aan andere diensten, en eigen initiatief meldingen, waarmee de meldingsklasse vaak geen directe hulpvraag vanuit de samenleving betreft.
- 3 Voor een deel van de incidenten was voor een of meerdere politievoertuigen onvoldoende informatie beschikbaar om de bestede tijd te berekenen. Samen met de ontbrekende gegevens voor enkele eenheden maakt dat dat het werkelijke aantal uren besteed aan reactieve politie-inzet in Nederland nog aanzienlijk hoger zal zijn.

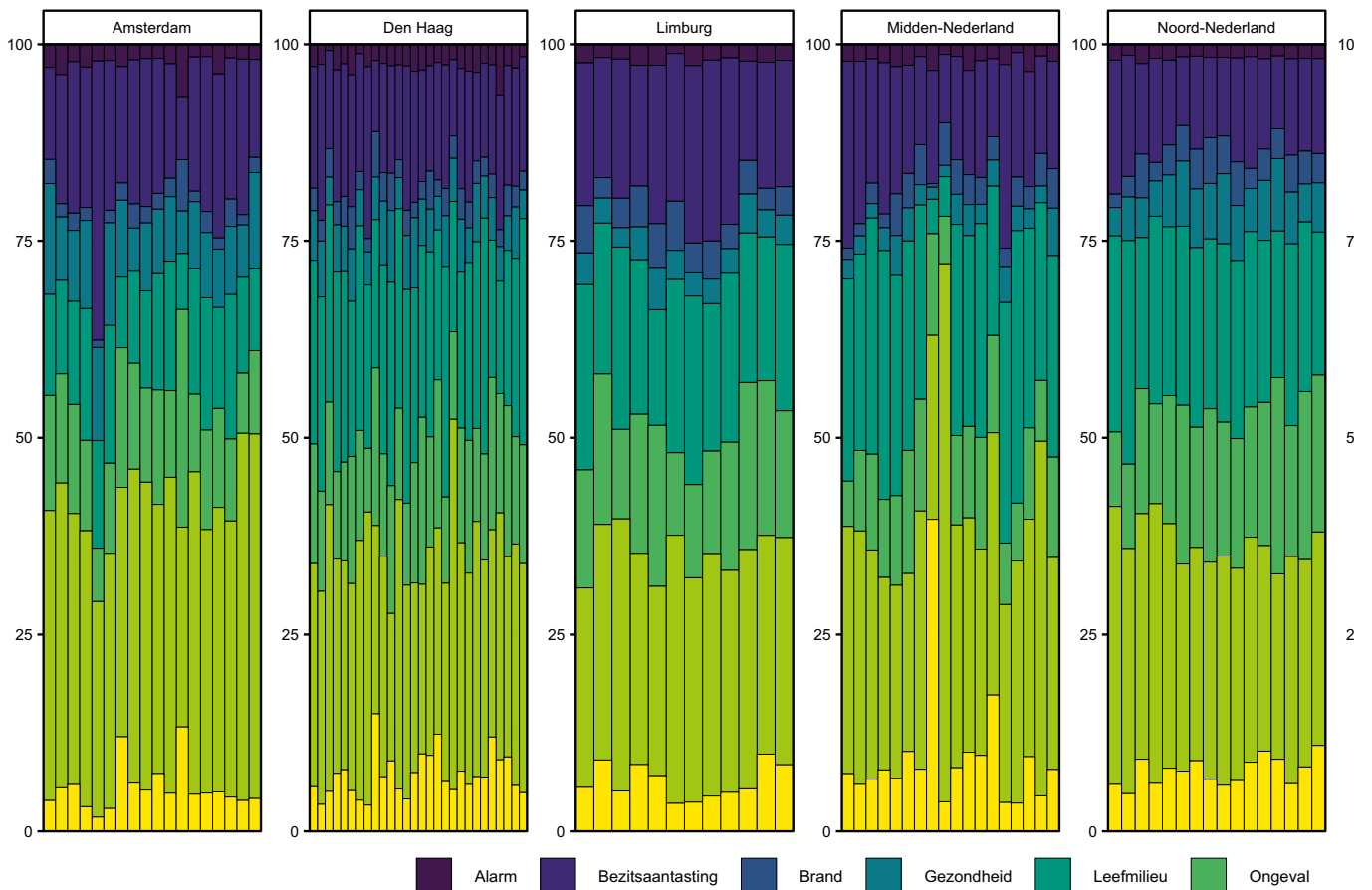
Er is veel **tijd** gemoeid met **overlast, conflicten, incidenten** in het **verkeer** en **reanimaties**

Verschillen tussen basisteams

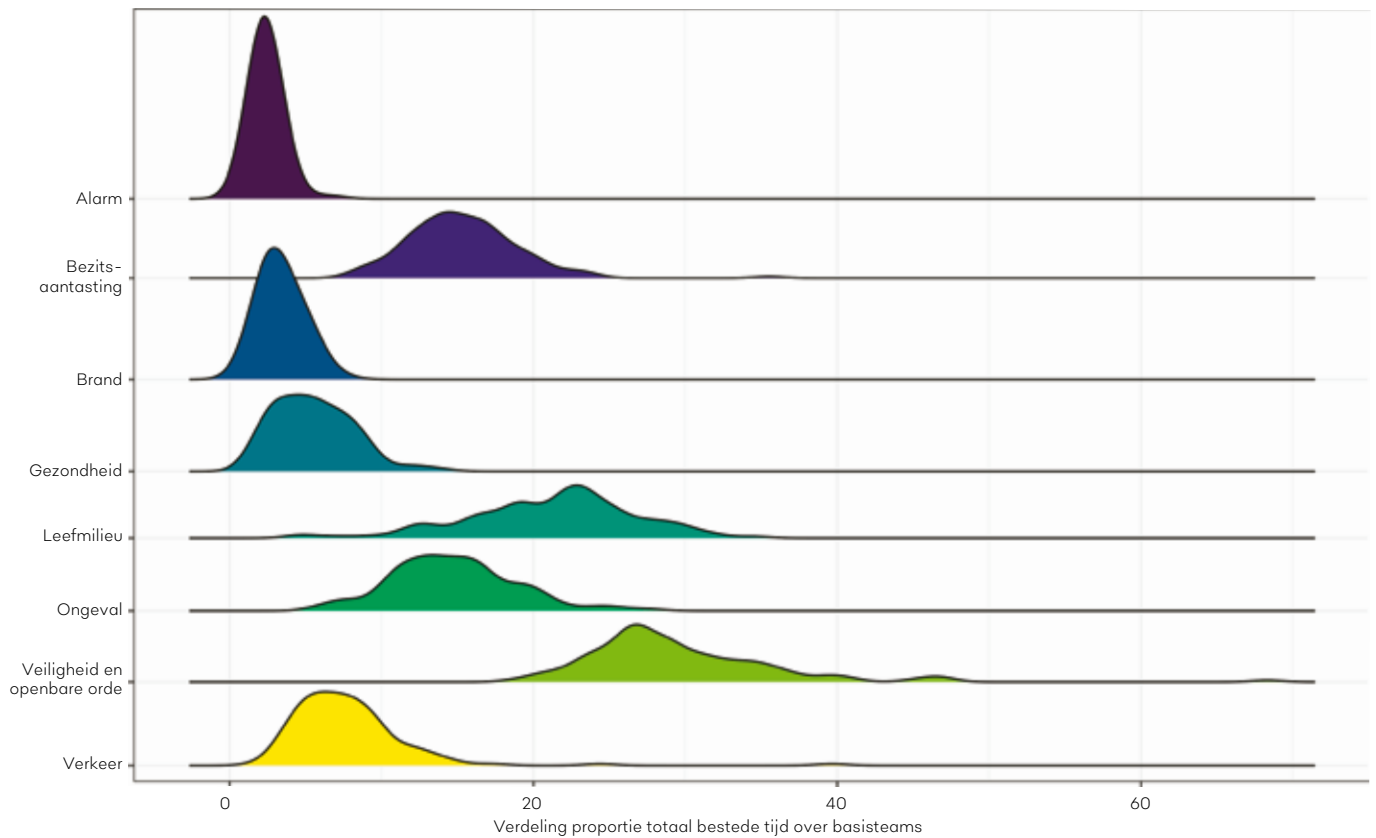
Achter het landelijke beeld gaan echter enorme verschillen schuil. Door alle incidentlocaties toe te wijzen aan de verzorgingsgebieden van basisteams kunnen we in Figuur 3 laten zien hoe sterk de reactieve politie-inzet verschilt tussen eenheden en daarbinnen tussen basisteams. De variatie tussen basisteams blijkt overigens binnen sommige eenheden (bijvoorbeeld Amsterdam en Midden-Nederland) veel groter dan binnen andere eenheden (bijvoorbeeld Noord-Nederland en Oost-Brabant).

Op basis van Figuur 3 kunnen we, bijvoorbeeld, stellen dat de kans groot is dat een willekeurige politieagent in Eenheid Noord-Nederland relatief meer tijd spendeert aan *Verkeer*-gerelateerde incidenten dan een willekeurige politieagent in Eenheid Amsterdam. Echter, de variatie binnen eenheden is groot. Zo zijn binnen de Eenheid Amsterdam ook basisteams te vinden die meer tijd aan *Verkeer*-gerelateerde meldingen spenderen dan sommige van de basisteams in de Eenheid Noord-Nederland. Kortom, van een scherp onderscheid in het takenpakket van twee willekeurige agenten uit de twee verschillende eenheden is, op basis van deze analyse, geen sprake. Daarvoor is de variatie binnen eenheden te groot.

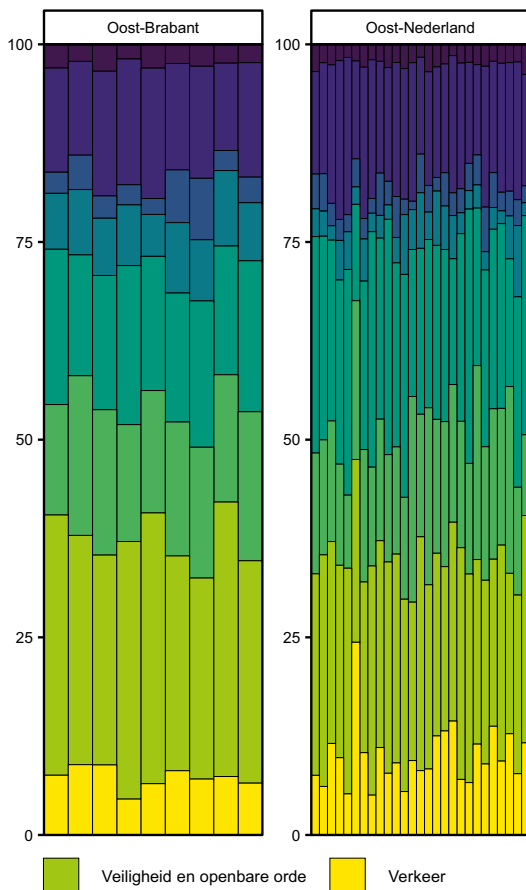
Hoe groot deze variatie echt is, laat Figuur 4 goed zien. Met name voor *Leefbaarheid, Veiligheid en openbare orde*, en *Verkeer* zien we een enorme spreiding in het relatieve aandeel van de politie-inzet dat besteed wordt aan verschillende meldingsklassen. Er zitten echte uitschieters tussen. Zo blijkt in een basisteam in Midden-Nederland iets minder dan driekwart van de tijd besteed te worden aan *Veiligheid en*

Figuur 3. Verschillen in reactieve politie-inzet tussen basisteams

Figuur 4. Variatie in aandeel meldingsklassen over basisteams

openbare orde, terwijl een ander basisteam binnen dezelfde eenheid meer dan een derde van de tijd spendeert aan incidenten omtrent *Verkeer*. Hoewel de spreiding het geringst is voor meldingsklassen *Alarm* en *Brand*, laat de figuur zien dat sommige basisteams er minder dan 1% van de tijd aan spenderen, terwijl in andere basisteams er tot respectievelijk 7% en 8% van de tijd mee is gemoed. Voor meldingsklasse *Gezondheid* en *Verkeer* loopt de variatie van rond de 1% tot respectievelijk meer dan 14% en meer dan 39% van de totaal bestede tijd. Voor meldingsklassen *Bezitsaantasting*, *Leefmilieu*, *Ongeval* en *Veiligheid en openbare orde* is het bereik nog veel wijder. Kortom, het takenpakket van politiemedewerkers in de noodhulp varieert enorm tussen verschillende basisteams.

Wat de oorzaken zijn voor de gevonden verschillen, valt niet uit de grafieken op te maken. Vooralsnog kunnen we alleen speculeren. Mogelijk heeft het te maken met verschillen in de sociaal-demografische opmaak en de mate van verstedelijking in de verzorgingsgebieden van basisteams. Steden hebben een grotere populatiedichtheid en daarmee mogelijk ook meer incidenten waarbij interpersoonlijk

Het **takenpakket** van politiemedewerkers in de **noodhulp varieert enorm** tussen verschillende **basisteams**

conflict een rol speelt. Daarnaast hebben grote steden als Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht te maken met veel toerisme, wat mogelijk samenhangt met een concentratie van specifieke vormen van incidenten. Ook is het mogelijk dat de politie zelf van invloed is op de opmaak van de reactieve inzet. Zo kunnen – zeker gezien de nog recent gefragmenteerde werkelijkheid van de politie – de plaatselijke variaties in politiecultuur, training, algehele manier van werken en een lokale focus op bepaalde typen incidenten van invloed zijn op de incidentmeldingen via 112 en de interpretatie en afhandeling ervan. Het is immers goed mogelijk dat centralisten van verschillende meldkamers soortgelijke incidenten niet altijd op dezelfde wijze rubriceren.

Reflecties op bevindingen

Voor ons zijn er vier belangrijke lessen te trekken uit de bevindingen van deze analyse: erkenning, training, interne samenwerking en lokale sturing.

Erkenning

De verscheidenheid aan incidenten zoals die in Figuur 2 te zien is, zal weinig nieuws zijn voor

Het **beeld** van ‘politie als **misdadbestrijder**’ is echt **onvolledig**: de **reactieve** politie-inzet blijkt veel **gevarieerder** te zijn

de politieagent die dagelijks op straat aan het werk is. Er blijkt echter nogal wat variatie te bestaan tussen de basisteams, dus mogelijk is het landelijke beeld voor individuele agenten helemaal niet zo herkenbaar. Desondanks kunnen de resultaten hen sterken in de overtuiging van de complexiteit van het politiewerk. We hopen dat de resultaten kunnen bijdragen aan het communiceren over de complexiteit van het politiewerk op straat.

Training

De grote variatie in het takenpakket tussen verschillende basisteams roept de vraag op of de politietraining hierop dient te worden afgestemd. Basisteams waar bijna de helft van de tijd besteed wordt aan meldingen die te maken hebben met Veiligheid en openbare orde, zullen een beroep doen op andere vaardigheden van politieagenten dan basisteams waar een groot deel van de tijd wordt besteed aan de afhandeling van verkeerszaken. Omdat je nooit precies kunt voorspellen wat de volgende hulpvraag zal zijn, zullen politieagenten altijd in zekere mate generalisten moeten zijn. De nogal uiteenlopende takenpakketten tussen basisteams lijken echter te vragen om verschillende expertise wat vertaald kan worden in een verschillende trainingsbehoefte.

Interne samenwerking

Inzichten uit dit soort analyses kunnen ook worden gebruikt om basisteams te identificeren die qua takenpakket erg op elkaar lijken of juist sterk van elkaar verschillen. Deze kennis kan vervolgens worden ingezet om lessen uit de praktijk te laten landen bij basisteams met soortgelijke problematiek; intern vacatures te vervullen door rekening te houden met voorkeuren voor en ervaring met de afhandeling van bepaalde meldingsklassen; beter van elkaar te begrijpen wat de lokale vraagstukken en focus zijn binnen een nationale politie.

Lokale sturing

In de afgelopen tien jaar is de Nederlandse politie sterk gecentraliseerd. Bij de vorming van de Nationale Politie is benadrukt dat politiewerk complex en contextafhankelijk is en dus ook lokale sturing behoeft (Inrichtingsplan Nationale Politie, 2012). De hier gepresenteerde resultaten onderstrepen het belang daarvan. Gezien de grote variatie tussen basisteams en eenheden is er immers maar tot op zekere hoogte ruimte voor nationale sturing en prioriteitstelling. •

Dr. Peter Klerks

Docent aan de Politieacademie en
Raadsadviseur Parket-Generaal,
Openbaar Ministerie

Parallele politie

Er komt een nieuwe korpschef! We weten officieel nog niet wie, maar het wordt iemand die de horizon verder weg legt en zichtbaar is gericht op innovatie. Ook de jongere generatie politiemedewerkers gaat zich verbonden voelen met deze eindbaas (v/m), die hen meeneemt naar de toekomst en keuzes durft te maken. Het is iemand die bestaande concepten kan loslaten, *out of the box* denkt en vernieuwende inzichten van buiten naar binnen brengt.

Onze nieuwe politie-CEO krijgt te maken met twee parallelle politieorganisaties die overlappen en soms ook botsen. In de vertrouwde Nationale Politie (NP) werken ruim 65.000 collega's op een vaste functie met vaak een vaste werkplek waar ze veelal met vaste input een vaste output proberen te realiseren. In die veiligheidsfabriek wordt gewerkt in hiërarchisch aangestuurde processen. De organisatie is in staat om als het echt nodig is op elk uur van de dag overall in Nederland in korte tijd goed toegeruste professionals in te zetten. Ze kan opschalen en doorpakken, maar ze ziet zich geplaatst voor steeds complexere uitdagingen: van hyperdiverse wijken tot wereldwijde drugshandel en cybercriminaliteit. Dat vraagt om wendbaarheid en creativiteit. Daar zijn piramidale lijnorganisaties doorgaans niet zo sterk in.

Gelukkig is er een tweede politie, parallel aan de NP. Die transformatieve politie (TP) houdt zich op in kelders, werkt op vrijdag en waagt zich aan riskante projecten, gedreven door nieuwsgierigheid. Het zijn vaak licht onaangepaste collega's die elkaar opzoeken en uitdagen. Je kunt geen lid worden van de TP, maar er wel bij worden uitgenodigd. Ze organiseren Tech Gyms en hackathons, klasjes over systeemdynamica en hoogbegaafden-chats. Ze bouwen losjes verbonden netwerken van gelijkgestemden. De TP is een rizoom van connecties, betekenis en beweging. Die wendbare blauwe zwerm is gevoelig

voor subtiele signalen, kennisrijk en in staat snel te schakelen. De deelnemers zijn divers, soms *woke*, soms *nerdy*, soms ADHD of een tikje autistisch. Ze begrijpen ondergrondse fenomenen en gedijen bij ambiguïteit.

Deze zelforganiserende politie kraakte cryptocodes en nam afgeschermdde handelsplatforms over, maakt *low code* en bracht de politie een eigen interne Google, Troi, drones en Wikipedia. Als de nieuwe korpschef die kracht kan engageren om aan veiligheid en gerechtigheid te werken, zijn we onverslaanbaar.

Bij NSOC Innovatie in Dribergen bijvoorbeeld is een innovatieruimte waar de *vibe* zich haast fysiek laat voelen. Bij echte koffie werd ik bevestigd door razendsnelle creatieve denkers. We spraken gekscherend over het project Aanpak Interne Machtsstructuren¹ en wisselden tips uit. Ik zag de kiemen van een *Medici Effect*. Disruptieve vernieuwing doet zich voor waar sterk verschillende culturen en disciplines in vertrouwen kunnen samenwerken. De schatrijke Medici-familie bracht in de veertiende eeuw in Florence kunstenaars, wetenschappers en filantropen bijeen die door creatieve kruisbestuiving de renaissance in gang zetten. Zo'n biotoop van relatieve vrijheid kan de politie onverwachte kansen geven. Zoals de onaangepaste mathematicus Alan Turing het verwoordde: *Sometimes it is the people no one imagines anything of, who do the things that no one can imagine.*

→ Reageren? p.p.h.m.klerks@om.nl

¹ P. Klerks (2023). Mannetjesputters schroefden een nieuwe politieorganisatie in elkaar. *Cahiers Politiestudies* 68: 245-252.

Kracht
engageren om
aan **veiligheid** en
gerechtigheid
te werken

Auteurschapsanalyse en andere toepassingen van forensische linguïstiek

MISLEIDENDE COMMUNICATIE VIA NIEUWE MEDIA

Met de komst van nieuwe media zoals WhatsApp, Twitter, Facebook of 'the dark web' zien we ook een toename van misleidende communicatie via deze online media: van de frauduleuze WhatsApp-berichten 'Hey mam, ik heb een nieuw nummer en telefoon, de oude kan je weg doen. Wil je me helpen?' tot phishing e-mails in de trant van 'Uw gegevens lopen gevaar. Dit is de laatste waarschuwing'. Forensisch taalkundig onderzoek identificeert talige kenmerken die dit soort misleidende communicatie kunnen verraden. In dit artikel worden drie meer specifieke casussen besproken om een idee te geven van waar zoal op gelet kan worden. Iedere casus belicht een andere talige vorm van potentiële misleiding.¹ Afsluitend wordt nog kort gekeken naar andere toepassingen van taalkunde bij forensisch gerelateerde vraagstukken.

Casus 1: WhatsApp-schrijfstijl: wie gebruikt emoji's en wanneer?

Een zaak waarin een slachtoffer van moord is gevonden

Vanaf de telefoon van het slachtoffer waren berichten gestuurd waarvan niet duidelijk is of deze nog door het slachtoffer zelf waren geschreven of door een verdachte. Er kon namelijk niet vastgesteld worden wanneer het slachtoffer precies was overleden. De vraag was dus of hier sprake is van een verdachte die de boel probeert te misleiden door berichten te sturen vanaf de telefoon van het slachtoffer en daarmee te doen lijken alsof zij nog leefde. Vier berichten op de telefoon van het slachtoffer gericht aan een verdachte stonden ter discussie. Daarnaast was er vergelijkingsmateriaal waarbij het auteurschap niet ter discussie stond: 1) berichten tussen het slachtoffer

en een verdachte en 2) berichten tussen het slachtoffer en een goede vriendin. Een van de berichten die ter discussie stond, bevatte een emoji. De goede vriendin van het slachtoffer had bij de politie aangegeven dat het slachtoffer nooit emoji's gebruikte en dat dat laatste bericht niet door haar geschreven kon zijn. De vraag was of er sprake was van misleiding door de potentiële dader, of dat het slachtoffer de meest waarschijnlijke auteur was van de laatste vier berichten.

Om het auteurschap van berichten te analyseren kijken taalkundigen naar consistenties en inconsistenties in schrijfstijl binnen en tussen de te vergelijken auteurs (e.g. McMenamin 2002). Moedertaalsprekers van het Nederlands hebben in principe natuurlijk toegang tot dezelfde woorden, uitdrukkingen, grammaticale constructies of interpunctie, maar hoe iemand daar gebruik van maakt,

Over de auteur

Dr. Fleur van der Houwen is forensisch taalkundige. Ze is verbonden aan de afdeling Taal en Communicatie van de Vrije Universiteit Amsterdam. Contact: Fvanderhouwen@vu.nl

kan afhangen van verschillende factoren. Factoren inherent aan de auteur zijn bijvoorbeeld leeftijd, opleiding, regio waar iemand vandaan komt. Deze factoren beïnvloeden het taalgebruik (e.g. kinderen van acht hebben niet dezelfde woordenschat als een hoogopgeleide volwassene). Daarnaast zijn er meer situationele factoren zoals het type tekst dat iemand schrijft (opiniestuk of een artikel voor een tijdschrift) of bijvoorbeeld het medium (WhatsApp, e-mail, handgeschreven brief). Daarnaast is er nog de geadresseerde: we passen onze stijl aan afhankelijk van of iemand bijvoorbeeld een goede vriendin of een werknemer is. Al deze verschillende teksten kunnen niet zomaar met elkaar vergeleken worden: verschillende teksten, media en geadresseerde(n) beperken en geven mogelijkheden waar het woordkeuze, interpunctie, grammaticale constructies etc. betreft. In deze casus is er een redelijk homogene dataset om te vergelijken met de betwiste berichten: alle berichten zijn van een informeel teksttype, via hetzelfde medium geschreven, maar er zijn twee geadresseerden: beste vriendin en verdachte. Het verschil zit daarmee voor een belangrijk deel in de geadresseerde. Bij nadere analyse van de berichten bleek dat de vriendin gelijk had dat het slachtoffer nooit emoji's gebruikte, maar dat gold alleen voor de berichten die het slachtoffer naar haar stuurde. Het slachtoffer gebruikte wel degelijk emoji's in berichten gericht aan de verdachte, die ook de geadresseerde was van de berichten die ter discussie stonden. Ook verdere analyse wees

Familie en bekenden van een **slachtoffer** kunnen vaak goed aangeven of de **schrijfstijl** van berichten 'vreemd' lijkt. Dat moet **serieus** genomen worden, want zij hebben **inzichten** die de politie **niet direct** kan hebben

erop dat de schrijfstijl van het slachtoffer meer consistenties vertoonde met de schrijfstijl van de berichten ter discussie dan de schrijfstijl van de verdachte. Het talige bewijs wees erop dat het slachtoffer de berichten waarschijnlijk zelf had gestuurd. Daarmee kon verder richting aan het onderzoek gegeven worden omdat de tijd waarop het slachtoffer nog leefde waarschijnlijk later was dan eerder gedacht. Familie en bekenden van een slachtoffer kunnen vaak goed aangeven of de schrijfstijl van berichten 'vreemd' lijkt. Dat moet serieus genomen worden, want zij hebben inzichten die de politie niet direct kan hebben. Van belang is wel, zoals deze casus laat zien, te kijken naar wie de geadresseerde van de betwiste berichten was (evenals de andere situationele factoren en stijlkenmerken in het algemeen). Dit heeft te maken met *audience design* (Bell 1984): hoe we een bericht vormgeven, onder andere, afhankelijk van voor wie het bericht bedoeld is. Het al dan niet gebruiken van emoji's bleek in dit geval afhankelijk te zijn van aan wie de berichten gestuurd werden.

1 Casussen worden beperkt weergegeven en zijn aangepast of gecombineerd om herkenbaarheid van een zaak en betrokken personen te voorkomen. Namen zijn verzonnen. Daarbij zijn sommige zaken wat vereenvoudigd waar details niet van belang zijn voor het uitleggen van het communicatie-aspect.

Wat is forensische linguïstiek/taalkunde?

Forensische linguïstiek is het toepassen van taalkundige methoden op opsporings- of praktijkgerelateerde vraagstukken. Bij opsporings- en handavingsgerelateerde kwesties is er bijvoorbeeld sprake van geschreven of gesproken communicatie waarbij de auteur of de authenticiteit van het materiaal ter discussie staat zoals in de drie casussen die in

deze bijdrage beschreven worden. Een ander voorbeeld betreft de analyse van verhoren en tapgesprekken en bijbehorende transcripten en processen verbaal om in kaart te brengen wat het meest waarschijnlijke scenario is, op basis van coherentie, cohesie en consistentie binnen en tussen verschillende verhoren en eventueel verschillende personen die verhoord zijn.

Casus 2: Structuur van een WhatsApp-gesprek: wie bepaalt de agenda en wie is de echte geadresseerde?

Een gesprek via WhatsApp tussen twee verdachten, André en Bert

De authenticiteit van dit gesprek staat ter discussie. Het gesprek is van belang omdat in dat gesprek André belastende uitingen over zichzelf doet. Hij ontkent echter deze berichten te hebben geschreven. De vraag is: is dit een authentiek gesprek of is hier sprake van misleiding en is dit gesprek door één deelnemer, in dit geval Bert, in scène gezet met behulp van twee telefoons waarin Bert als het ware met zichzelf appt?

Wat vreemd was in dit gesprek is dat hier niet de initiator van het gesprek, André, maar de geadresseerde, Bert, de agenda van het gesprek bepaalde. Een van de dingen die we weten uit eerder onderzoek naar telefoongesprekken, is dat degene die contact opneemt in principe ook degene is die aangeeft waarom zij/hij contact opneemt. De verantwoordelijkheid voor de reden van het contact opnemen ligt dus bij de initiatiefnemer.

Nadere analyse van het gesprek liet ook andere bijzonderheden zien wat betreft het zojuist besproken *audience design*. Wanneer we een uiting vorm geven, houden we ook rekening met wat we denken dat onze gesprekspartner wel en niet zou moeten weten. De belastende uitspraken van André waren soms explicieter dan verwacht zou mogen worden op basis van wat Bert zou moeten weten. Om een voorbeeld te geven. Stel: iemand zegt tegen haar/zijn partner: "Senna, onze hond, was vanmiddag in de sloot gesprongen." De toevoeging 'onze

hond' zou te expliciet zijn. Tenzij er nog iemand in het huishouden Senna heet, is die toevoeging overbodig. Mocht naast de partner nog iemand anders betrokken zijn bij de conversatie waarvan wordt vermoed dat zij niets weet over de hond, dan is 'onze hond' uitdrukkelijk toegevoegd ten behoeve van deze derde gesprekspartner.

Iets dergelijks gebeurt ook in deze casus: niet alleen bepaalde de geadresseerde, Bert, de agenda, de interactie draaide om informatie waarvan het niet voor de hand lag dat de vermeende gesprekspartners die naar elkaar zo expliciet uit de doeken zouden doen. Sommige uitingen leken vormgegeven voor een zogenaemde *overhearing audience*, zoals de politie, die de berichtenuitwisseling, op verzoek van Bert, zou lezen naderhand.

Casus 3: E-mail: kun je iemands stijl imiteren?

Annie, Boris, en Carla zijn burens

Annie en Carla kunnen niet met elkaar overweg door een ruzie over de erfafscheiding. De relatie met Boris was neutraal volgens Carla, maar er was weinig tot geen contact tussen hem en Carla. De ruzie tussen Annie en Carla escaleert en zij communiceren alleen nog via e-mail, een correspondentie die vanuit Annie steeds meer dreigende taal bevat. Carla ontvangt vervolgens ook dreigende e-mails van Boris. De vraag is, zijn de dreigende e-mails aan het adres van Carla geschreven door Boris wel echt door Boris geschreven, of eigenlijk door Annie? Alle communicatie is in het Nederlands. Boris heeft het Russisch als moedertaal en schrijft matig Nederlands, zo

blijkt uit eerdere correspondentie waarvan zeker is dat Boris die geschreven heeft. Annie is moedertaalspreker van het Nederlands en schrijft lange en complexe zinnen en formele teksten, blijkt uit het vergelijkingsmateriaal. De teksten die ter discussie staan, zijn verschillend van aard. De meeste teksten uit naam van Boris zijn consistent met de bekende schrijfstijl van Annie, enkele korte teksten zijn meer consistent met de schrijfstijl van Boris. Specifiek voor Boris is het weglaten van lidwoorden (de, het, een) waar deze wel zouden horen in standaard Nederlands. Het Russisch kent geen lidwoorden en het weglaten van lidwoorden is daardoor een vaak gemaakte fout. Een vraag is of Boris de langere complexe teksten zonder lidwoordfouten wel had kunnen schrijven. Dat lijkt onwaarschijnlijk. Iemand met een matige beheersing van het Nederlands kan niet het taalgebruik van een ervaren Nederlandstalige tekstschrijver imiteren, was dat maar zo! Maar andersom: zou Annie het taalgebruik van Boris kunnen imiteren? Uit eerste onderzoek naar imitatie (De Boer et al. In voorbereiding) blijkt dat dit bij enkele en korte berichten mogelijk is. Worden de teksten frequenter en langer, dan blijkt het moeilijk voor auteurs om consistent stijlkenmerken te imiteren (Grant & MacLeod 2018).

Samenvattend

Forensisch taalkundig onderzoek naar auteurschap kan dus inzicht geven in talige kenmerken van teksten, daarmee aangeven wie meest waarschijnlijk een tekst geschreven heeft, of een tekst authentiek is en of er mogelijk sprake is van imitatie, en daarmee bijdragen aan de opsporing. Andersom kan dit type onderzoek ook ten behoeve van communicatie door de politie zelf worden ingezet. Zo kan forensische taalkunde de politie ook hulp bieden en taalkundig voorbereiden om online undercover met pedofielen in gesprek te gaan. De politie neemt dan het chatgesprek van een kind over, zich voordoend als de minderjarige, waarbij de stijl van het kind wordt overgenomen; een meer praktijkgerelateerd vraagstuk.

Andere toepassingen van taalkundig onderzoek

Hoewel auteurschapsanalyse wellicht het meest bekende toepassingsveld van forensische taalkunde is, kan taalkundige kennis ook bij andere praktijkgerelateerde vraagstukken

Forensisch taalkundig onderzoek naar auteurschap kan inzicht geven in talige kenmerken van teksten en daarmee aangeven **wie meest waarschijnlijk** een tekst geschreven heeft, of een tekst **authentiek** is en of er mogelijk sprake is van **imitatie**

worden toegepast, zoals communicatieaspecten in juridische contexten. Communicatie gaat dusdanig snel dat mensen niet zo goed zijn in het achteraf reflecteren op communicatiehandelingen. Onderzoek naar hoe juridici de interactie in een strafzaak begrijpelijk en toegankelijk maken voor minderjarigen (e.g. Van der Houwen en Jol 2018), is hiervan een voorbeeld. Ook kan het gaan om gesprekstechnieken bij noodoproepen of crisisonderhandelingen en hoe woordkeuze of taalhandelingskeuze invloed kunnen hebben op het verloop van een gesprek. Met de komst van bodycams is het steeds beter mogelijk dit laatste soort gesprekken te onderzoeken en te analyseren wat goed werkt (crisis escaleert niet) en wat niet (crisis escaleert). Dit type empirisch onderzoek is van groot belang omdat communicatie wordt 'geco-construeerd'. Bestaande protocollen zijn vaak meer theoretisch in plaats van empirisch onderbouwd. We kunnen de richtlijnen proberen te volgen, maar als onze gesprekspartner ons een andere kant uit stuurt in het gesprek moet daar op dat moment iets mee gedaan worden onder vaak stressvolle omstandigheden. Door middel van transcripten kan de interactie als het ware vertraagd worden om zo verbale en non-verbale communicatie te kunnen analyseren; inzicht in lastige situaties uit de praktijk en welke gesprekstechnieken goed werken en welke minder goed, kan onderhandelaars helpen in toekomstige onderhandelingen.

Literatuur

- Bell, A. (1984). Language style as audience design. *Language in society* 13(02), 145 – 204.
- Boer, de, M., Blackwell, S., & F. van der Houwen (in preparation). Linguistic staging in WhatsApp messages: An experiment on disguise and imitation of language style.
- Coulthard, M., Johnson, A., & Wright (2017). *An Introduction to Forensic Linguistics*. Oxon: Routledge.
- Grant, T., & MacLeod, N. (2018). Resources and constraints in linguistic identity performance – a theory of authorship. *Language and Law=Linguagem e Direito*, 5(1), 80 – 96.
- Houwen, van der F. & Jol, G. (2018). Recipient design en begrijpelijkheid in interactie met jeugdige verdachten. Themanummer Kindvriendelijke rechtspraak, *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht* (6): 187-192.
- McMenamin, G.R. (2002). *Forensic linguistics: advances in forensic stylistics*. Boca Raton: CRC Press LLC.
- Olsson, J. (2009). *Wordcrime*. London: Continuum.

GESLAAGD

Aan de Politieacademie studeren jaarlijks vele politiefunctionarissen af. Voor deze rubriek selecteren de opleiders van de Politieacademie enkele boeiende en goed beoordeelde verslagen van afstudeeronderzoeken. De meeste scripties kunnen bij de Mediatheek van de Politieacademie (www.politieacademie.nl/mediatheek) geraadpleegd worden. Publicatie aldaar is afhankelijk van de rubricering van de mate van vertrouwelijkheid. De scripties van onderstaande studenten kunt u rechtstreeks aanvragen via het vermelde e-mailadres.

Wat doe jij bij een volledig zwijgende verdachte?

Stefan de Vries

Stefan.de.vries@politie.nl

Master Criminal Investigation, Politieacademie

Voor mijn afstudeeronderzoek heb ik inzicht gekregen in hoe er wordt omgegaan met volledig zwijgende verdachten volgens de verhoorders zelf.

Geconcludeerd kan worden dat er zeer uiteenlopend mee wordt omgegaan. Aanbevolen methoden en technieken als het bespreken en accepteren van het zwijgrecht en het belang van de werkrelatie worden door de meeste verhoorders toegepast. Het voorafgaand delen van zaakinformatie met de advocaat en de bewijsvraagmethode zijn een stuk minder bekend. Daarnaast worden er ook veel technieken gebruikt waarvan kan worden afgevraagd of deze wel zo gewenst zijn. Hierbij moet gedacht worden aan 'trucjes' om verdachten over te halen om wel te verklaren door te manipuleren, te intimideren, te laten imagineren, in te spelen op het gevoel, het niet hebben van een neutrale houding, een gebrek aan transparantie of zelfs het gebruik maken van vals bewijs.

Advies aan de verhoorders is dan ook om de trukendoos weg te laten, de basis toe te passen (vooraf contact met advocaat voor onder meer het delen van zaakinformatie, het bespreken en accepteren van het zwijgrecht, het achterhalen van de reden van zwijgen, het overstappen naar de bewijsvraagmethode en een neutrale en vriendelijke houding) en het vervolgens aan de rechter over te laten.

Vakmanschap van de HOvD

Sven Rozenaal

Sven.rozenaal@politie.nl

Master of Crisis and Public Order Management

Nu de Politieacademie met een opleiding voor de nieuwe Hoofdofficier van Dienst (HOvD) komt en de focus daarbij legt op het bereiken van startbekwaamheid, ligt de opdracht om de HOvD vakbekwamer te maken nadrukkelijker dan ooit bij de eenheden zelf.

In mijn onderzoek heb ik gekeken welke factoren van invloed zijn op het bereiken en behouden van vakmanschap en wat dit vakmanschap in een aansturende rol in de politionele, operationele omgeving omvat. Na een uitvoerig literatuuronderzoek zijn de eenheden Rotterdam, Oost-Brabant en Zeeland-West-Brabant hiertoe met elkaar vergeleken. Naast interessante bevindingen over de verschillen en overeenkomsten tussen deze drie eenheden is de voornaamste conclusie dat een visie over het vakmanschap van de HOvD binnen de Nationale Politie ontbreekt. Taken, rollen en bevoegdheden zijn omschreven, maar dit is slechts een aspect van dit vakmanschap. De weg naar het bereiken en behouden van vakmanschap in een operationele context is in dit onderzoek derhalve voldoende beschreven, maar nader onderzoek naar wat het vakmanschap van de HOvD exact behelst, is nodig.

Koen Geijsen, Lore Mergaerts, Henry Otgaar
& Corine de Ruiter

Verhoor 2.0

Basisboek investigative interviewing

Verhoor 2.0: *Investigative interviewing*, het moderne politieverhoor, is de meest effectieve methode om zoveel mogelijk valide informatie te verzamelen van aangevers, getuigen en verdachten. Het doel is om uitgebreide en waarheidsgetrouwe verslagen van gebeurtenissen, feiten en details te verkrijgen, waarbij fouten die de informatie zouden kunnen vertekenen, worden vermeden.

In de afgelopen decennia is *investigative interviewing* uitgegroeid tot de internationale wetenschappelijke standaard. Het voldoet aan de door de Verenigde Naties onderschreven *Méndez Principles* – de richtlijn voor een modern, ethisch politieverhoor. Groot voordeel is dat het één methode biedt om aangevers, getuigen en verdachten te verhoren. Ook levert het accurate en valide informatie op, wat zorgt voor grotere efficiëntie, kwaliteit en capaciteit bij de politie en andere opsporingsdiensten. Het risico op valse bekentenissen wordt erdoor beperkt, en de rechten en integriteit van (kwetsbare) aangevers, getuigen en verdachten worden beschermd.

Dit unieke boek geeft belangrijke achtergrondinformatie over *investigative interviewing*, oftewel het verhoor 2.0: gesprekstechnieken, de werking van het geheugen en kwetsbare verdachten. Vervolgens wordt beschreven hoe *investigative interviewing* in de praktijk wordt uitgevoerd. Dit basisboek biedt handvatten, oefeningen en tips om *investigative interviewing* volgens hedendaagse standaarden in de praktijk te brengen.

Bestel nu op www.gompel-svacina.eu

 Gompel&Svacina

Sinds 1973

The Next Generation
Micro Case Series™

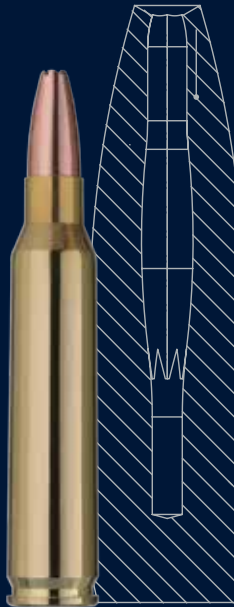
vonkbv.com | info@vonkbv.com

+31 (0)88 0330 300 | Piershil

RWS

Defence & Law Enforcement

**ONE TARGET
ONE SHOT
ONE CHOICE**

LF Styx
5.56 x 45
3,7g / 57 gr

RWS GMBH – YOUR RELIABLE PARTNER FOR MISSIONS, PRACTICE AND SIMULATION.

As leading manufacturer of innovative ammunition, we develop and provide small caliber standard and special ammunition for a variety of professional applications.

Precise, reliable and safe. In close cooperation with you, we develop and provide the best solutions for your current and future challenges.

RWS GmbH is part of the Beretta Group and member of the BDT alliance.
This advertisement serves to present our company. Delivery exclusively to official buyers.

RWS GmbH / info@rws-tech.com / www.rws-technology.com